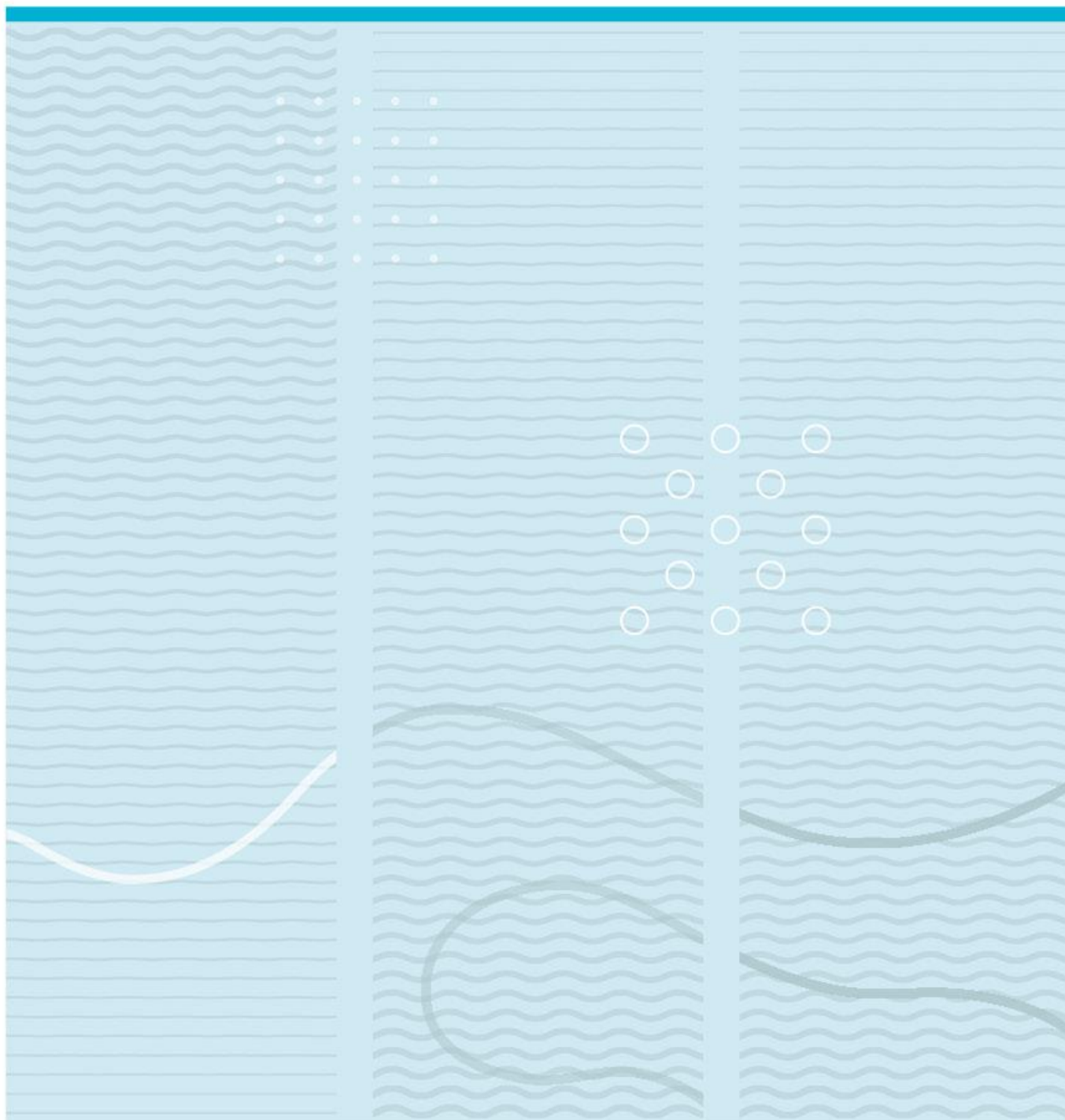

Nina Sterner

«Ja, hva fader skulle en funnet på om en ikke hadde vært her da?»

En kvalitativ undersøkelse om puben som helsefremmende arena

Universitetet i Sørøst-Norge
Fakultet for helse- og sosialvitenskap
Institutt for helse-, sosial- og velferdsfag
Postboks 235
3603 Kongsberg

<http://www.usn.no>

© 2019 Nina Sterner

Denne avhandlingen representerer 45 studiepoeng

<i>Forfatter</i>	Nina Sterner
<i>Grad</i>	Master i helsefremmende arbeid
<i>Fakultet</i>	Fakultet for helse- og sosialvitenskap
<i>Institutt</i>	Institutt for helse-, sosial- og velferdsfag
<i>Veileder</i>	Anne Inga Hilsen
<i>Innleveringsdato</i>	15. mai, 2019
<i>Oppgavens tittel</i>	«Ja, hva fader skulle en funnet på om en ikke hadde vært her da?». En kvalitativ undersøkelse om puben som helsefremmende arena
<i>Antall ord</i>	19569
<i>Søkeord</i>	Pub, well-being, third places

Sammendrag

Bakgrunn

Puber er en attraktiv arena for rekreasjon som står i et spenn mellom å være potensielt helseskadelig, blant annet gjennom alkoholbruk, og potensielt helsefremmende ved å være en arena som tilrettelegger for sosial interaksjon. Å sette søkelys på de helsefremmende elementene ved å være pubgjest kan bidra til mer kunnskap om hvilken betydning bruk av puben som tredjested har for gjestene i et helsefremmende perspektiv.

Hensikt

Studiens målsetting har vært å få kunnskap om bruk av puben som sosial møteplass, og om, og eventuelt hvordan puber kan bidra til å fremme helse og velvære. Problemstillingen har jeg valgt å belyse med følgende forskningsspørsmål: 1) Hvordan opplever pubgjester at pubbesøk bidrar til å fremme helse og velvære og hvordan kan eier/daglig leder bidra til å legge til rette for å gjøre puben til en sosial møteplass som fremmer helse og velvære?

Metode

Studien har en induktiv tilnærming og plasserer seg innenfor en erfaringsnær og fortolkende tradisjon. Data ble utviklet gjennom individuelle intervju med eiere/daglig ledere og spontane dybdeintervju (Henriksen med gjester. Totalt er 14 gjester og 4 eiere/daglige ledere intervjuet. Analysen er inspirert av Kvale og Brinkmanns 6-trinns intervjuanalyse.

Funn

Puber som tredjested tilrettelegger for sosial interaksjon mellom mennesker, uten forpliktelse til oppmøte, organisering eller medlemskap. Den er lett tilgjengelig, nøytral og et hjem hjemmefra. Puben skaper en arena som tilbyr tilhørighet og fellesskap, hvor det å kunne snakke sammen ansikt til ansikt oppfattes som spesielt viktig. Puben gir mulighet til å selv regulere fellesskapet, i form av at den er tilgjengelig og et sted hvor man kan komme alene og sitte alene, eller velge å være sammen med andre. Puben kan også motvirke ensomhet i form av å tilby et inkluderende og åpent miljø. Alkoholens betydning som sosialt bindemiddel fremheves, samtidig som både gjestene og eiere/daglig ledere er opptatt av at beruselsesnivået holdes nede og at utestedet drives seriøst.

Mulighet for sosial interaksjon på egne premisser er viktig for opplevd livskvalitet. Puber kan bidra til å forhindre ensomhet, og bidra til well-being i form av sosial støtte, tilhørighet og fellesskap.

Abstract

Background

Pubs are an attractive venue for recreation that stands between being potentially harmful to health, among other factors through alcohol use, and potential health promoting by being an arena that facilitates social interaction. Highlighting the health-promoting elements of being a pub guest, may contribute to gain knowledge about the importance of the pub as a third place in a health-promoting perspective.

Purpose

The aim of the study has been to gain knowledge about the use of the pub as a social meeting place, and whether, and possibly how, pubs can help promote health and well-being. To investigate this, I have focused on the following research questions: 1) How do pub guests experience that going to a pub helps promoting health and well-being, and 2) How can the owner/general manager help to facilitate the pub as a social meeting place that promotes health and well-being?

Method

The study has an inductive approach and places itself within an experiential and interpretive tradition. Data was gathered through individual interviews with owners/daily managers and spontaneous in-depth - interviews. 14 guests and 4 owners/daily managers were interviewed. The analysis was inspired by Kvale & Brinkmann's 6-step interview analysis.

Findings

Pubs as a third place facilitate social interaction between people, without the obligation of attendance, organization or membership. It is easily accessible, neutral and a home away from home. The pub creates an arena that offers belonging and community, where being able to talk face to face is perceived as particularly important. The pub provides the opportunity to self-regulate the community, in the form of being available and a place where one can come alone and sit alone or choose to be with others. The pub can also counteract the loneliness by providing an inclusive and open environment. The importance of alcohol as a social binder is emphasized, while both the guests and owners/daily managers are concerned that the level of intoxication is kept low and that the establishment is run seriously.

Opportunity for social interaction on their own terms is important for the perceived quality of life. Pubs can help prevent loneliness and contribute to well-being in the form of social support, belonging and community.

Innholdsfortegnelse

Sammendrag	4
Abstract	6
Innholdsfortegnelse	8
Forord	9
1 Innledning	10
1.1 Oppgavens oppbygging	10
1.2 Bakgrunn for valgt tema	10
1.3 Forskning på utelivet.....	11
1.4 Problemstilling	14
2 Teoretisk perspektiv	15
2.1 Oppgavens teoretiske perspektiv	15
2.2 Det utvidede helseperspektivet	16
2.3 Setting	17
2.4 Tredjesteder.....	19
3 Metode	22
3.1 Metodevalg	23
3.2 Individuelle intervjuer.....	23
3.3 Spontane dybdeintervju	24
3.4 Observasjon som en del av spontane dybdeintervju	25
3.5 Utvalg.....	26
3.6 Intervjuguide	28
3.7 Gjennomføring spontane dybdeintervju	28
3.8 Lydopptak og transkribering.....	36
3.9 Koding og analyse.....	37
3.10 Metodekritikk.....	38
4 Funn og analyse	41
4.1 Puben som tredjested	42
4.2 Diskusjon tredjested.....	51
4.3 Alkohol og beruselse.....	57
4.4 Diskusjon alkohol og beruselse	59
5 Oppsummerende diskusjon	61
Litteraturliste	64
Vedlegg	70

Forord

Hva skal man si når en endelig står ved veis ende? Masterstudiet og arbeidet med masteroppgaven har vært vekselvis krevende, frustrerende, engasjerende og inspirerende. Å balansere full jobb og studier kan være en utfordrende øvelse, men jeg ville ikke vært det foruten. Mange takk til fagansvarlige og fagpersoner ved USN for et svært lærerikt masterstudie, og til min veileder Anne Inga Hilsen. Takk for veiledning, konstruktive og gode faglige innspill og for at du har vært så tilgjengelig. Og ikke minst takk for din evne til å sette ting i perspektiv når frustrasjonen tok overhånd. Takk også til Bergljot Baklien og Titti Huseby som i sin pensjonisttilværelse tok seg tid til å komme med gode refleksjoner og innspill til oppgaven.

Læringsstøttegruppa Hjimmlin har vært til uvurderlig støtte. Takk for oppbacking og gode faglige diskusjoner. Uten dere hadde dette vært nærmest uoppnåelig.

En stor takk rettes også til mine informanter. Eiere/daglig ledere på pubene som delte sine erfaringer, og gjester som godtok å bli forstyrret på puben. Takk for at dere satt av tid til en førstereisende i forskningsverden, og villig delte tanker om bruk av puben.

Arbeidsplassen min ved KoRus – Sør skal også takkes for å ha gitt meg mulighet til å gjennomføre studiet. Jeg er heldig som får være en del av et inspirerende og godt fagmiljø, hvor jeg attpåtil har så flotte kollegaer.

Takk til familie og venner, og ikke minst mine to sønner, Theo og Tim, som underveis har blitt to store og flott ungdommer. Til slutt en takk til Anders for ukuelig optimisme og for at du har holdt ut mens jeg har vært i masterboblen. Nå skal vi få helgene tilbake!

Skien, 14. mai, 2019

Nina Sterner

1 Innledning

1.1 Oppgavens oppbygging

I dette innledende kapitlet vil jeg gjøre rede for studiens bakgrunn og hensikt. Jeg viser til bakgrunnen for valgt tema og redegjør for kunnskapsgrunnlag på feltet. Kapitlet avsluttes med å presentere problemstilling og forskningsspørsmål. I kapittel 2 gjør jeg rede for teoretisk tilnærming og i kapittel 3 presenteres metodologi. I kapittel 4 presenterer jeg funn og diskusjon av funnene i lys av problemstilling, mens jeg i kapittel 5 foretar en oppsummerende diskusjon og peker på implikasjoner for praksis og forskning.

1.2 Bakgrunn for valgt tema

For noen år siden jobbet jeg med Helsedirektoratet sin innsats for å styrke den lokale forvaltningen av alkoholpolitikken; Ansvarlig alkoholhåndtering (AAH). AAH skal bidra til at kommunene blir bedre til å utnytte potensialet i alkohollovgivningen som en del av arbeidet med å fremme folkehelsen og begrense rusmiddelrelaterte skader (Helsedirektoratet, 2016). AAH har som hovedmål å bidra til å redusere overskjenking, skjenking til mindreårige og å redusere vold og ordensforstyrrelser knyttet til utelivet, blant annet gjennom samarbeid kommune, politi og bransje. Innsatsens hovedmål er å forebygge og redusere de negative konsekvensene som kan knyttes til uteliv og skjenkesteder, ofte knyttet til alkoholinntak og bruk av andre rusmidler. I arbeidet med AAH fikk jeg samtidig innblikk i bransjens holdninger og intensjoner om å lage arenaer som legger til rette for sosialisering og fellesskap, og flere historier om pubens betydning for gjestene og lokalmiljøet.

Det var spesielt en historie som gjorde inntrykk på meg. Den ble fortalt meg av en eier av et skjenkested, og omhandlet en pub som i 1981 ble stengt for en periode på et halvt år grunnet brann. Det ble det sagt at flere stamgjester døde i denne perioden. Avisa Varden hadde flere år senere, 10. februar.2019, en reportasje om brannen som stadfestet det jeg hadde hørt. I reportasjen står det følgende:

Det var flere av stamgjestene som døde i løpet av det halvåret bistroen var stengt. De mistet det eneste sosiale holdepunktet de hadde (Rennestraum, 2019).

Det er spesielt denne lille historien fikk meg til å bli interessert i hva det er ved puber som gjør dem betydningsfulle i noen menneskers liv. Tradisjonelt er det ikke først og fremst helse, og definitivt ikke god helse, vi snakker om når vi snakker om puber. Men historien, og en nysgjerrighet på puben som sosialt holdepunkt gjorde at jeg tidlig i masterforløpet ønsket å fokusere på om puber kan være, og eventuelt på hvilken måte er, en arena som kan bidra til å fremme helse.

Studien er meldt inn til NSD, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS, og har fått godkjenning (vedlegg 1).

1.3 Forskning på utelivet

Nasjonalt og internasjonalt finnes det mye forskning og faglitteratur knyttet til utelivet, ofte med utgangspunkt i alkohol som en variabel for folkehelse og ofte med en problemorientert tilnærming til skader, alkoholkonsum og alkoholpolitikk (Skjælaaen, 2018, s. 22). I Norge finnes forskning, rapporter og faglitteratur på utelivsvold (Rossow, 2012), overskjenking (Buvik & Baklien 2014; Buvik & Baklien 2015; Buvik og Rossow 2015), evaluering av ulike innsatser med mål om å gjøre utelivet tryggere (Laurizen & Baklien 2007; Baklien & Buvik 2014; Kurtze, Wollscneid & Denison 2014) og utøvelse av alkoholpolitikk på kommunalt nivå (Baklien & Skjælaaen 2012; Rossow & Baklien 2014; Wigenstad, Buvik & Baklien 2018).

Det finnes ikke like mye nasjonal forskning/faglitteratur på utelivsgjesters opplevelser, men Skjælaaen (2017, s. 409-425) har forsket på hvordan det etableres ulike former for fellesskap på puber som åpner tidlig om morgenen, og Levang et al., (2017, s. 62-83) har forsket på festivalstemning som sosiologisk fenomen. Træen & Hovland (1999) har belyst hvordan drikking på offentlig skjenkesteder kan relateres til konstruksjon av identitet. Utover dette har jeg funnet lite nasjonal forskning på skjenkesteder som kan knyttes det det positive og utvidede helsebegrepet. Det er imidlertid forsket noe på arbeidsrelatert alkoholbruk og alkoholens sosiale og symbolske mening i knyttet til gråsoner mellom arbeidsliv og fritid (Buvik, 2019).

Internasjonalt er det også overvekt av en problemorientert tilnærming. Forskningen er ofte innrettet mot å se på faktorer som kan være skadelige for helsen. Disse helseskadelige

faktorene omfatter mer enn risiko knyttet til alkoholbruken i selv (langtids- og akutt), og innbefatter også risiko knyttet til rusbruk, passiv røyking, brann, skade på hørsel, seksuelt overførbare sykdommer, seksuelle overgrep, akutte skader knyttet til vold eller fall og promillekjøring (Bellis, Hughes, McVeight, Thomson & Luce 2005; Reingle, Thombs, Weller, Dodd & O`Mara 2009, s. 627).

Samtidig finnes det mer forskning og faglitteratur på helsefremmende initiativ rettet mot utelivet (Bellis, Hughes & Lowey 2002; Club Health 2012). Effekten av slike innsatser er likevel av liten verdi dersom initiativene ikke følges opp av bransjen, og relateres til deres kjernevirksomhet (Wiggers et al., 2001, s. 332). Bartendere spiller også en viktig rolle for gjestenes helse og sikkerhet, samtidig som deres arbeidsmiljø utgjør en risiko for å utvikle eget problematisk alkoholbruk (Tutenges, Bøgkjær, Witte & Hesse, 2013, s. 4896). Det meste av forskningen fokuserer på de potensielle helseskadene som kan oppstå i utelivet, hvordan en kan forebygge dette, og evaluering av ulike innsatser. I tillegg er det forsket på alkoholens betydning for samvær på utesteder, drikkemønster og forventninger til en kveld på byen (Reingle et al., 2009)

Knyttet til det utvidede helsebegrepet om hva som fremmer helse, har jeg funnet forskning på utelivets betydning for å etablere og opprettholde vennskap, finne partnere for romantikk og sex og generell sosial interaksjon (Reingle et al., 2009). En undersøkelse blant skotske menn fant at de rettferdiggjorde drikking på puben ved å se det som en viktig komponent i det å opprettholde sin psykiske helse (Emslie & Hunt, 2013 s. 39). Anderson (2005) studerte konstruksjon av identitet og sosial lagdeling på puben Jelly`s place, og Törrönen & Maunu (2004) har sett på puber, sosialitet og gjesters oppfatning av autenticitet og likhet.

Jeg har gjort litteratursøk i ulike databaser med variasjoner og sammenkoblinger med søkeord som pub, bar, nightlife, licensed premises, well-being, health, mental health, health promotion, alcohol, quality of life, social drinking, livskvalitet, uteliv, skjenkesteder, helse, alkohol med flere. I aktuelle funn brukte jeg litteraturlisten for å finne ytterligere litteratur. I og med at jeg fikk få treff som kunne knyttes direkte til min problemstilling har jeg også benyttet meg av veiledning fra biblioteket på campus. Der fikk jeg først og fremst bekreftet at det ikke var mange treff på de aktuelle søkeord som knyttet et utvidet positivt helsebegrep til det å være gjest på pub.

Etter litteratursøket satt jeg fremdeles igjen med spørsmål om hvilken betydning skjenkesteder som sosiale møteplasser kan ha for mestring, sosial støtte, trivsel, tilhørighet og sosial interaksjon.

Det er dette jeg vil fokusere på i masteroppgaven, og som utgjør bakgrunnen for utledet forskningsspørsmål/problemstilling.

1.4 Problemstilling

Selv om det utvetydig er utfordringer relatert til alkohol- og rusbruk i utelivet, så er ikke det tema i denne masteroppgaven. Jeg ønsker å se på om noen faktorer, og eventuelt hvilke, som på tross av dette kan bidra til å fremme helse, og på bakgrunn av det har jeg utformet følgende problemstilling med underspørsmål:

Hvordan kan puber som sosial møteplass bidra til å fremme helse og velvære?

- Hvordan opplever pubgjester at pubbesøk bidrar til å fremme helse og velvære?
- Hvordan kan pubeiere/daglige ledere bidra til å legge til rette for å gjøre puben til en sosial møteplass som fremmer helse og velvære?

Å jobbe helsefremmende vil være å ha fokus på det positive og helhetlige helsebegrepet. Å se på hvilke faktorer knyttet til skjenkesteder som kan bidra til dette vil være relevant i en helhetlig tilnærming til hvordan man kan jobbe både forebyggende og helsefremmende på utelivsarenaene. Å få mer kunnskap om dette kan bidra til å balansere mellom forebyggende og helsefremmende innsatser, og anerkjenne utestedene som settinger hvor helse skapes – og opprettholdes.

2 Teoretisk perspektiv

Teorien styrer antagelser og valg. I teorikapittelet ønsker jeg å redegjøre for hvordan helsefremmende arbeids teorigrunnlag, det utvidede helsebegrep, settingstilnærming, samt tredjesteder kan være innfallsvinkler til å forstå hvordan pubgjester oppfatter besøk på puben, og eventuelt hvilken betydning dette kan ha for helse.

2.1 Oppgavens teoretiske perspektiv

Forskning på alkohol og uteliv er gjerne knyttet til et problemorientert perspektiv, det vil si at den ofte handler om skadevirkninger og risikofaktorer knyttet til utelivsarenaen i seg selv, eller til alkoholbruken på utelivsarenaen (Skjælaaen, 2018, s. 22). I denne oppgaven har jeg valgt å ha fokus på en mer salutogen tilnærming.

Det salutogene spørsmålet; «Hva skaper helse?» gir andre og et mer utvidet perspektiv på hva som bidrar til å skape helse enn å kun fokusere på risikofaktorer og skadevirkninger. En salutogen tilnærming vil si å sette søkelys på hva som bidrar til å fremme helse, snarere enn på å finne årsaken til, eller å forebygge sykdom. Det er fokus på mestringsressurser (Baxter, 2010, s. 17). Tidligere i oppgaven har jeg vist til ulike faktorer knyttet til utelivet som kan påvirke helsen i negativ forstand. I tillegg er alkoholens skadevirkninger både på fysisk og psykisk helse godt dokumentert (Folkehelseinstituttet, 2018).

Et høyt alkoholkonsum kan påvirke utviklingen av 60 av de vanligste sykdommene i samfunnet, blant annet hjerte – og karsykdommer og kreftlidelser i tillegg til psykiske lidelser som depresjon. I tillegg øker drikkemønster med høyt alkoholinntak per drikketilfelle risikoen for skader og ulykker. Sosioøkonomisk ulikhet forsterker også ulikheten i alkoholrelaterte skader på den måten at alkoholbruk får alvorligere helsekonsekvenser for den delen av befolkningen som har lavest sosioøkonomisk status. Det finnes heller ingen nedre grense, slik at risikoøkningen for ulike sykdommer starter med null (Griswold et al., 2018, s. 1015). Ut ifra dette, vil alkoholbruk ikke ha noen helsefremmende effekter på fysisk helse, og det er ingen aktiviteter på puber som kan sies å bidra til dette. Min studie er dermed begrenset til å se på mulige konsekvenser for den psykiske helsen, med utgangspunkt i helsefremmende arbeids utvidede helsebegrep.

2.2 Det utvidede helseperspektivet

Helse kan forklares på ulike måter som mer supplerer enn utelukker hverandre. Helse kan ses som fravær av sykdom, klinisk status, avvik fra en gitt normalitet, ubalanse i kroppen, funksjonsevne eller som subjektiv eller objektivt velbefinnende (well-being) (Hanson 2004, Blaxter 2010).

Teori og verdigrunnlaget til helsefremmende arbeid tar utgangspunkt i WHO sin definisjon av helse, der helse ses som en tilstand av komplett fysisk, mentalt og sosialt velvære, og ikke bare fravær av sykdom og lyte (WHO, 1986). Dette synet på helse har fått kritikk for å være utopisk (Blaxter, 2010, s.19), men det har likevel vært grunnleggende for utviklingen av helsefremmende arbeid. Den holistiske tilnærmingen inkluderer både fysisk og psykisk helse, ser på helse som en ressurs, og tar hensyn faktorer som påvirker individets helse i en samfunnsmessig kontekst.

Sosiologen Antonovsky ble på 1970-tallet opptatt av hva som bidrar til å skape helse, og ikke bare på hva som forårsaker uhelse, som er det mer tradisjonelle patogene synet. Han tydeliggjorde at det er ulike faktorer som påvirker helsen; faktorer som bryter ned helsen, og fører til økt uhelse, og faktorer som bygger opp helsen, og fører til økt helse. Når disse to helsedimensjonene fremtrer samtidig og samvirker, avgjør det om helsen bevares, brytes ned eller forbedres (Hanson, 2004, s. 50). Helsen påvirkes altså i to retninger, og kan ses på som et kontinuum mellom helse og uhelse, hvor ulike faktorer skyver helse i retning av helse eller uhelse i en kontinuerlig prosess (Antonovsky 1996, s. 14; Hanson 2004, s. 61 – 62). I et livsløp vil de fleste bevege seg frem og tilbake langs aksene, og kan for eksempel ha en psykisk helse som er god, mens den fysiske helsen er redusert. På den måten kan ulike former for helse kontinuerlig bevege seg parallelt langs aksene.

Den salutogene tilnærmingen vil si å se på hva som kan bidra til at mennesker, som enkeltindivid, gruppe eller samfunn, beveger seg langs aksene, mot bedre helse. Det er fokus på hva som kan bidra til å styrke helsen, i form av generelle motstandsressurser som kan være både individuelle, relasjonelle/sosiale og samfunnsmessige (Lindström & Eriksson, 2010, s. 103). Slike faktorer kan blant annet være tilhørighet, sosial støtte, deltakelse, sosial kapital og well-being (Lindström & Eriksson, 2010, s. 55).

Begrepet «well-being» har ofte vært brukt som begrep på positiv psykisk helse eller livskvalitet. Ifølge Carlquist (2015, s. 4) finnes det en rekke forståelser av begrepet; subjektiv well-being som går på hvordan individet selv vurderer sin helse, og objektiv well-being, som ser på mer objektive faktorer i omgivelse som kan virke positivt på helse, uavhengig av subjektiv opplevelse. Synet på livskvalitet kan ses på som en kombinasjon av subjektiv opplevelse av helse og systematiske rammebetingelser. Individets helse ses i sammenheng med den verden det lever i.

I denne oppgaven tar jeg utgangspunkt i den positive psykiske helsen, og vil se på om det i gjestenes fortelling om å gå på pub er faktorer som kan bidra til å fremme helse.

2.3 Setting

I denne oppgaven er det puben som setting som jeg foretar studien i. Puben er en uformell setting, knyttet til rekreasjon og fritid. Puber er også en av få arenaer hvor voksne kan møtes uten å være knyttet til lag eller forening, eller som innebærer forpliktelser om medlemskap eller oppmøte på spesielle tidspunkt. De er en såkalt halv-offentlig arena; privat, men regulert av en rekke lover og forskrifter.

Settinger som begrep og tilnærming er sentralt i helsefremmende arbeid. Den grunnleggende forståelsen er helse skapes i det daglige livet i familier, barnehager, skoler, lokalsamfunn og på fritids- og rekreasjonsarenaer. De sosiale, kulturelle og strukturelle elementene i settingene er med på å skape og påvirke helse, både i retning av økt helse, og i retning av økt uhelse. Helse skapes imidlertid ikke *bare* i settingen. Sykdommer kan for eksempel være medfødt eller arvelige. Likevel vil de settingene individet deltar i ha innvirkning på helsen i form av hvordan omgivelsene reagerer på og forholder seg til sykdommen.

I Ottawa-charteret (World Health Organization [WHO], 1986) beskrives setting som “The place or social context in which people engage in daily activities in which environmental, organizational and personal factors interact to affect health and well-being”. Den viser til en grunnleggende forståelse og tilnærming til at helse skapes i de ulike settingene hvor mennesket lever sine daglige liv, i relasjon og i samhandling med andre mennesker og med sine omgivelser. Det er både måten de ulike settingene er bygget

opp på og samhandlingen som foregår der, som er med på å fremme helse eller uhelse. Settingen i seg selv er en kontekst som påvirker well-being direkte og indirekte, gjennom sosiale regler, normer, verdier og gjennom sosial interaksjon (Schriven, 2012, s. 19). WHO har vært en drivkraft for settingstilnærmingen som skiftet fokus fra en patogen og individuell tilnærming og til en mer salutogen tilnærming som i større grad fokuserer på helse som en ressurs som dannes og utvikles i samspill med sosiale, økonomiske, miljømessige, organisatoriske og kulturelle omgivelser (Dooris, 2012, s. 19).

Det er ingen klar underliggende teori for settingstilnærmingen, men et økologisk aspekt, eksemplifisert ved Brofenbrenners sosialøkologiske modell, har vært relevant for utviklingen av teorigrunnet ved å legge til grunn at folk ikke kan ses uavhengig av den kontekst de befinner seg i (Dooris, sitert i Green, Tones, Cross & Woodall, 2015, s. 458). Settingen har ofte ikke helse som sin kjerneoppgave, men har innvirkning på faktorer som har betydning for helse, som for eksempel arbeidsplasser og skoler (Torp, Kokko & Ringsberg, 2014, s. 3).

I et sosialøkologisk perspektiv kan settinger beskrives som situasjoner hvor to eller flere mennesker møtes og samhandler innenfor et sted med en gitt fysisk utforming hvor deltakere medvirker i bestemte aktiviteter og har bestemte roller i bestemte tidsintervaller (Rønningen, 2003, s. 57). Eksempler kan være familier, byer, skoler, lokalsamfunn og sykehus. Innenfor enkelte settinger kan det være andre settinger, som nabolag i en bydel eller en skole i en by. De ulike settingene interagerer med hverandre og med større systemer som samfunn, politikk og økonomi (Schriven, 2012, s. 5), og kan dermed ikke sies å være hverken ensartede eller isolerte. Brofenbrenners sosialøkologiske modell illustrerer dette som et sett av nivåer eller systemer som overbygger og overlapper hverandre. Nivåene er mikro-, meso-, ekso- og makronivå (Rønningen, 2003, s. 57).

Gjeldende uteliv så kan det for eksempel vurderes hvordan nasjonal alkoholpolitikk (makro), kommunale skjenkebestemmelser (ekso), utestedets organisering (meso) og gjestene (mikro) kan bidra til å skape støttende systemer for å fremme helse relatert til utesteder. Puber er både sysselsettingsarena og en arena for rekreasjon og sosialisering. De styres av nasjonal og kommunal alkoholpolitikk og har betydning for lokalmiljøet og enkeltmennesker på områder som næring, helse og sosialt liv. For eksempel kan et

kommunalt vedtak om å redusere skjenketid redusere utelivsrelatert vold, og dermed gjøre det tryggere å delta på utelivsarenaen (Rossow, 2012).

I min oppgave vil jeg konsentrere meg om mikrosystemet, og fokusere på gjestenes fortellinger og erfaringer om å være pubgjest, og hvordan disse erfaringene fra puben som setting kan knyttes opp mot det utvidede helsebegrepet.

Puben som setting kan sies å være en ukonvensjonell setting da den ikke klart oppfyller kjennetegnene til en setting, slik Schriener & Hodgins (2012, s. 1) beskriver det. De beskriver en setting som et geografisk avgrenset område bestående av en gruppe mennesker med definerte roller som interagerer over tid. Det kan diskuteres om gjestene på puben har definerte roller, og i hvor stor grad de samhandler over tid. Imidlertid kan for eksempel stamgjester falle innenfor denne definisjonen. Flere (Green et al. 2015, s. 457; Dooris 2012, s. 29) argumenterer også for viktigheten av å utvide settingstilnærmingen til mer utradisjonelle og uformelle settinger, som for eksempel skjenkesteder, puber og uteliv, og settinger knyttet til fritid og rekreasjon (Wiggers, Considine, Daly, & Hazell, 2000, s. 320). Skjenkesteder kan være en slik ukonvensjonell setting, knyttet til livet voksne lever utenfor arbeidsliv og hjem.

2.4 Tredjesteder

Houses alone do not a community make (Oldenburg, 1999, s. 4).

Den amerikanske sosiologen Ray Oldenburg anses å være opphavsmannen bak begrepet «third places», eller tredjesteder. Oldenburg ser dette som viktige steder i det moderne samfunnet og som en stor bidragsyter til vedlikehold av sosiale relasjoner, som er en nødvendig betingelse for well-being (Carlquist, 2015, s. 54). Begrepet kan ses som en utvidelse av Freuds påstand om at emosjonelt velvære avhenger av å ha noen å elske (hjem) og å ha noe å gjøre (arbeid) (Crossman, sitert i Tjora & Scrambler 2013, s. 7). Der hjemmet er førstested, og arbeid andrested, argumenterer Oldenburg for viktigheten av at man også må ha steder å møtes, et uformelt offentlig liv i form av steder å møtes for avslapning og sosialt samvær. Han argumenterer for at tredjesteder er «inclusively sociable, offering both the basis of community and the celebrating of it» (Oldenburg, 1999, s. 14). Med andre ord mener Oldenburg at tredjesteder er nødvendig for å lage bånd

mellom mennesker som en del av det å utvikle tilhørighet til det omkringliggende samfunnet.

Kjennetegn ved tredjesteder er at de er møteplasser for mennesker med ulike bakgrunn og erfaring. Oldenburg utarbeidet syv karakteristikk som han mener må være til stede for at noe skal kunne defineres som et tredjested (Oldenburg, 1999, s. 20 – 42).

Disse er:

- a) En nøytral grunn hvor folk kan møtes og komme og gå som de vil. Den nøytrale grunnen legger til sosial interaksjon som kan være mer uensartet enn i første- og andresteder.
- b) Et inkluderende miljø som er åpent for alle uavhengig av kjønn og sosioøkonomisk status. Det er ingen formelle inklusjonskriterier.
- c) Samtalen er hovedaktiviteten
- d) Lett tilgjengelig for bruk med tanke på åpningstider og geografisk beliggenhet.
- e) Tilstedeværelse av stamgjester.
- f) Upretensiøs og enkel stil – bidrar til inkluderende miljø og «hverdagsbruk»
- g) En uformell atmosfære
- h) Et hjem hjemmefra

Eksempler på steder som har blitt definert som tredjesteder er bibliotek, samfunnshus, kafeer, puber, ungdomsklubber, eldresenter og andre steder for grader av uformelt offentlig liv.

Oldenburg mente at det ble rettet for lite oppmerksomhet mot fordelene ved å bruke tredjesteder, og hvilken betydning de kan ha for å opprettholde sosial kapital og et samfunnsmessig fellesskap. Tredjestedene anses som egenartede fordi de tilrettelegger for samtaler, og fremmer en følelse av fellesskap. Felleskapet kjennetegnes av å være inkluderende både med tanke på samtaler og sosioøkonomisk status. De gir gjestene en mulighet til å danne fellesskap med andre, og kan være en spesielt viktig arena for mennesker som ikke har så store sosiale nettverk (Rosenbaum et al., sitert i Goode & Anderson 2015, s. 346).

Oldenburgs begrep tredjesteder har også blitt brukt som grunnlag for å utforske digital interaksjon i sosiale medier. Oldenburg selv argumenterer for at dette ikke er en arena som oppfyller kriteriene for å være «ekte» tredjesteder. Oldenburgs skepsis til digitale samfunn begrunnes med at forskjellen på digitale arenaer og samtaler ansikt – til ansikt – er forskjellen mellom å være en deltaker eller en tilskuer (Lasch, sitert i Oldenburg 2013, s. 9). Mens ekte tredjesteder inkluderer en rekke mennesker fra ulike bakgrunn med ulike begrunnelser for å oppsøke stedet, så tenderer internettbaserte samfunn til å samle likesinnede (Oldenburg, 2013, s. 9).

Oldenburgs teori har blitt kritisert for å ikke være empirisk basert. Det er også argumentert for at noen tredjesteder ikke nødvendigvis er så inkluderende eller som Oldenburg fremstiller det (Hickman 2010; Goode & Anderson 2015). Uavhengig av dette er hans hypotese om at tredjesteder har en funksjon som arena for sosial interaksjon anerkjent som et teoretisk grunnlag for utforskning av uformelt offentlig liv og som et rammeverk for å analysere sosial interaksjon på ulike former for tredjesteder (Hickman 2010, s. 223; Broadway & Engelhardt 2019, s. 5).

3 Metode

Vitenskapelige metoder deles inn i to grunnleggende typer forskningsopplegg. I praksis kan metodene være overlappende, men grovt sett handler det om skillelinjene mellom kvantifiserbare og ikke-kvantifiserbare data. Kvantitative forskningsopplegg sikter mot forståelse i bredden, med store datasett, mange informanter og data i form av tall, mens kvalitative forskningsopplegg har færre informanter, mindre datasett og sikter mot forståelse i dybden og data i form av språk (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 47). Hvilken metode som velges avhenger av hva som vil være best egnet til å besvare forskningsspørsmålene (Kalleberg, Malnes og Engelstad, 2005, s. 69).

I denne masteroppgaven er jeg ikke opptatt av kvantifiserbare data, som for eksempel hvor mange øl gjester på en pub drikker i løpet av en kveld, promillenivå, eller hvordan gjestene vil plassere seg på en skala som måler opplevelsen av helse eller well-being. Jeg er opptatt av å få en utvidet forståelse av et fenomen det ikke er forsket så mye på ved å undersøke gjestenes subjektive begrunnelse for bruk av puben, og hva puben betyr for dem. Av denne grunn er kvalitativ metode best egnet for å besvare mine forskningsspørsmål (Johannessen, Tufte & Christoffersen 2016, s. 78; Kvale & Brinkmann 2015, s. 21, 45)

Jeg ønsker å beskrive, forklare og forstå informantenes opplevelse av å være gjester på skjenkesteder, og om, og eventuelt på hvilken måte skjenkesteder kan bidra til å fremme well-being, samt om, og på eventuelt hvilken måte eiere/daglige ledere på skjenkesteder tilrettelegger for helsefremmende miljø på tross av risikoen som er forbundet med utelivet. Formålet med undersøkelsen har vært å dokumentere og forstå en faktisk virkelighet, sett fra informantenes side.

I dette kapittelet vil jeg vise hvordan jeg gikk frem, hvilke erfaringer jeg gjorde meg, og hvilke utfordringer jeg møtte i forskningsprosessen. En slik gjennomgang av prosessen er viktig for å se hvordan metodene jeg brukte kan ha påvirket kunnskapsproduksjonen, for slik å kunne vurdere påliteligheten til oppgavens empiriske materiale.

3.1 Metodevalg

Som kvalitativ metode har jeg brukt to ulike former for datainnsamling som begge baserer seg på intervjuer ansikt til ansikt; spontane dybdeintervju og dybdeintervju. Intervjuet som metode er en tilnærming som er inspirert av en fenomenologisk filosofi (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 44), og innebærer å utforske og beskrive mennesker og deres erfaringer med og forståelse av et fenomen (Johannessen et al., 2016, s. 78).

Både dybdeintervju og spontane dybdeintervju er kvalitative intervju som bærer preg av samtale mellom intervjuer og intervjuperson (Tjora, 2017, s. 114 og s. 257). Det brukes der man er ute etter å studere meninger, holdninger og erfaringer knyttet til informanten som subjekt. Samtalen har en viss struktur og hensikt, og har som mål å produsere kunnskap (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 21 – 22). Kunnskapen som dannes vil ikke være objektiv, da jeg ved hjelp av intervju kun vil få frem informantenes subjektive meninger, holdninger og erfaringer (Tjora, 2017, s. 114) som skapes/genereres i samhandling med meg som intervjuer. Når jeg som en del av spontane dybdeintervju også observerer det folk gjør når de er på pub, er det med på å supplere fortellingene om virkeligheten, og som et deltakende subjekt plasserer jeg meg i en fortolkende tradisjon. Jeg har valgt å spesielt trekke frem gjennomføring av spontane dybdeintervju, da dette ble benyttet som hovedmetode, med vil først kort si noe om de individuelle intervjuene med eiere/daglig leder.

3.2 Individuelle intervjuer

Spontane dybdeintervju ville ikke være en passende metode for å intervju eiere/daglige ledere, slik at disse intervjuene ble gjennomført på tidspunkt som var avtalt på forhånd. Jeg ønsket at de skulle kunne foreta intervjuene på tidspunkt som passet for dem. Rekruttering av eier/daglig leder ble foretatt ved å sende forespørsel på e-post til aktuelle puber (vedlegg 2), og ble deretter fulgt opp med telefonforespørsel. Intervjuene foregikk på pubene, på dagtid før åpningstid. Ifølge Tjora (2017, s. 113) er målet med intervju å skape en fri samtale om spesifikke tema, innenfor en ramme som gir godt med tid til at intervjupersonen som subjekt kan reflektere over egne holdninger og erfaringer knyttet til forskerens aktuelle tema. I tillegg til å belyse tema i intervjuguiden (vedlegg 3), er intervjuene brukt som supplement til gjestenes erfaringer og for å gi meg mer

bakgrunnskunnskap om bruk av puben, sett fra eier/daglig leder sin side. Jeg fikk også gjennom de individuelle intervjuene med eier/daglig leder tillatelse til å gjennomføre spontane dybdeintervjuer med gjester på puben.

3.3 Spontane dybdeintervju

Spontane dybdeintervju består av aktiv bruk av observasjon og intervju som sammenkoblede metoder. Det vil si at intervjuene foretas i den konteksten som skal undersøkes, her skjenkesteder i form av puber. Observasjonen knyttes til en umiddelbar «report building» som innebærer å observere intervjupersoner, omgivelser og interaksjonsmønster som skrives ned som feltnotater og bidrar til å sette intervjuet i kontekst (Henriksen og Tøndel, 2017, s. 220). Feltnotatene vil inngå som et supplement til intervjuene, men vil ikke bli systematisert på samme måte i funn. De vil imidlertid danne grunnlag for metodediskusjonen.

Ifølge Henriksen og Tøndel er spontane dybdeintervju en egnet metode for å undersøke ikke-sensitive fenomener i offentlige rom. Jeg anser at dette er en relevant datainnsamlingsmetode for å intervju gjester på pub. At intervjuene er spontane henviser til at de ikke er avtalt på forhånd, og at rekrutteringen skjer der og da, knyttet til konteksten en ønsker å utforske (Henriksen og Tøndel, 2017, s. 219).

«Dybden» i spontane dybdeintervju henstiller til «forskerens strategiske nysgjerrighet på informantens konkrete erfaring med fenomenet i situasjonen hen befinner seg i» (Tjora, sitert i Henriksen og Tøndel 2017, s. 219). Tjora kaller slike intervjuer spontane fokuserte intervjuer og henviser også til at fokuserte intervjuer kan brukes i sammenhenger der informantene befinner seg i den situasjonen som skal undersøkes der og da, som for eksempel kafégjester eller festivaldeltakere (Tjora, 2017, s. 129).

Spontane dybdeintervju har samme oppbygning som fokuserte intervjuer. I forskningen på musikkfestivalens kollektive effervesens henvises det til Henriksen under utgivelse (Levang et al., 2017, s. 70) når data og metode beskrives. Metoden benevnes der som spontane fokuserte intervjuer som har en varighet på 3 – 20 minutter. Henriksen og Tøndel (2017) som Levang et al.. (2017) henviser til, bruker betegnelsen spontane dybdeintervju. Et annet begrep, eller metode, som kunne vært brukt, er feltsamtaler. I

Baklien og Skjælaaens forskning på kommunal alkoholpolitikk henvises det til bruk av feltsamtaler i sammenheng med observasjon når de skal studere sosial praksis i sin naturlige sammenheng. Slike feltsamtaler er intervjuer som ikke er forhåndsavtalt og ligner på den dagligdagse praten mellom folk (Baklien & Skjælaaen, 2012, s. 7). Selv om mine intervjuer ikke var forhåndsavtalt, var de likevel forberedt og fulgte en intervjuguide. Jeg har tatt utgangspunkt i Henriksen & Tøndel (2017) sin metodebeskrivelse, og velger videre å bruke deres betegnelse, selv om det kan stilles spørsmål både til om de mer tradisjonelle betegnelse observasjon og feltsamtaler burde vært benyttet og om betegnelsen «dybdeintervju» er en god nok beskrivelse for intervju som har vart fra 8 til 24 minutter.

En teoretisk forståelse av sosial interaksjon ligger til grunn for spontane dybdeintervju, og det er hentet inspirasjon fra Goffmans teatermetaforer for opptreden og selvpresentasjon i det offentlige liv knyttet opp mot 3 faser i spontane dybdeintervju; interaksjonsdør, ubalansert interaksjon og scenskifte (Henriksen & Tøndel, 2018, s. 222). Jeg vil komme nærmere innpå dette, samt observasjon, i beskrivelsen av gjennomføring spontane dybdeintervju (punkt 3.7.).

3.4 Observasjon som en del av spontane dybdeintervju

Spontane dybdeintervju lener seg både på intervju og på aktiv bruk av observasjon, hvor observasjonen bidrar til å sette intervjuet i kontekst, og rette fokus mot den situasjonen aktuelle informanter befinner seg i (Henriksen & Tøndel, 2018, s. 221). Ved å intervjuer får man tilgang til det folk sier at de gjør, men gjennom observasjon får man tilgang til det de faktisk gjør. Idealet blir slik å studere «den sosiale verden i sin naturlige situasjon» (Tjora, 2017, s. 51). I spontane dybdeintervju gir observasjonen et utgangspunkt for å forstå settingen på settingens premisser. Den kan gi en styrket forståelse av konteksten og fenomenet som skal studeres. Observasjonen bidrar også til å finne interaksjonsdører, det vil si muligheter for å oppnå kontakt med potensielle informanter. Observasjonen jeg gjennomførte var både skjult og åpen. Når jeg observerte og forsøkte å finne informanter jeg kunne rekruttere, så var den skjult, i form av fullstendig observasjon, mens når jeg tok kontakt med aktuelle informanter, så ble den åpen, eller det Tjora (2017, s. 62) kaller interaktiv observatør, før jeg etter avsluttet intervju gikk tilbake til fullstendig observatør igjen. Mer om observasjon og dette «scenskiftet» vil jeg komme tilbake til i punkt 3.7.

Skjult observasjon kan være etisk betenkelig i forskning, fordi hovedregelen er at personer skal vite at de deltar i forskning, og ha mulighet til å reservere seg mot deltakelse. Det er imidlertid en aksept for at skjult observasjon kan skje i offentlige rom (Tjora, 2017, s. 78). Om puben er en offentlig arena kan diskuteres, men den er offentlig i den form at den er åpen og tilgjengelig for alle (som oppfyller aldersvilkårene). Den etiske aksepten avhenger av at de observerte ikke kan identifiseres, og for å sikre dette er alle feltnotater anonymisert, og ingen personlige kjennetegn utover kjønn identifisert. Jeg beskriver heller ikke pubene på en måte som gjør at de kan identifiseres. Anonymiteten til gjestene på pubene som jeg observerte og foretok spontane dybdeintervju på skal dermed være ivarettatt.

Et annet punkt som jeg måtte overveie ved bruken av observasjon som en del av de spontane dybdeintervjuene er knyttet til rekrutteringen der og da. Henriksen & Tøndel (2017, s. 219) viser til at rekrutteringen som skjer der og da krever at intervjuene bryter de gjeldende normer i situasjonen som skal undersøkes, ved å gå fra å være en som er en del av fellesskapet, til å bli en som studerer det. Som intervjuer måtte jeg dermed være bevisst mitt etiske ansvar og vurdere om mitt utbytte av å skulle intervjuer ville forstyrre de gjeldende normer i så stor grad at det ikke ville være etisk forsvarlig (Henriksen & Tøndel, 2017, s. 228).

Jeg intervjuet og observerte totalt 4 kvelder, fra ca klokka 16.00 – 20.00. Tre av observasjonene var på ukedager, mens en var på en fredagsettermiddag. Under observasjonene la jeg spesielt merke til hvordan gjestene som kom inn ble møtt av personalet og andre gjester, hvor de satt seg, hvordan de kontaktet andre gjester, hva de kjøpte av drikke og generell observasjon av samhandling og bevegelsesmønster, og ikke minst interaksjonsdører

3.5 Utvalg

Jeg foretok intervjuer med gjester og eiere/daglig ledere på tre ulike puber i to mellomstore kommuner på Østlandet. To av pubene lå i sentrum, mens en pub holdt til i en større bydel. Når jeg skulle velge puber hadde jeg hverdagsbruken som utgangspunkt. Det vil si at jeg har valgte bort puber som er mer knyttet til en utelivskontekst. Jeg valgte

puber som kan karakteriseres som brune, og som har en viss andel stamgjester. Det innebærer at det i større grad blir etablert relasjoner og samhandling mellom gjestene og mellom gjester og ansatte. Jeg gjorde et strategisk utvalg av pubene intervjuene skulle finne sted på; en nabolagspub, en såkalt «kulturpub» og en mer «mørkebrun» pub.

Hva som karakteriserer en brun pub er uklart. Oldenburg viser til at pub er en forkortelse for «public house», som har fått bevilling fra myndighetene til å skjenke alkohol, I Norge er det også krav til kommunal serverings- og skjenkebevilling. Hva angår «brun» finnes det ingen klar definisjon, men i dette materialet var det gjestene selv som omtalte pubene ut fra en «brunhets-skala». Slik jeg ser det så handler dette mest om graden av beruselsesnivå og karakteristikk av gjestene. Den ene puben jeg besøkte ble sett på som en mørkebrun pub. På den puben hadde gjestene tilsynelatende et større alkoholkonsum, enn på de andre stedene. Dette ble også bekreftet av eier/daglig leder.

Jeg forsøkte også å få tilgang til en pub i Oslo-området, for å kunne se om det var likheter/ulikheter i synet på bruk av puben i hovedstaden og i mellomstore byer. Å få kontakt med en aktuell pub med de karakteristika jeg var ute etter viste seg å være vanskelig. Kontaktopplysninger var vanskelig å finne, og det hadde vært eierskifte. Dette var tilfelle ved kontakt med tre puber i hovedstaden. Til slutt fikk jeg tak i en eier/daglig leder på en pub, som ble en av informantene knyttet til eiersiden. Denne eieren ønsket ikke at jeg skulle gjennomføre intervjuer på puben. Bakgrunnen for dette var at puben hadde et konsept hvor de ikke hadde aktiviteter for gjestene. De ville tilby et rom hvor gjestene kunne være på egne premisser, og ikke bli forstyrret. I seg selv var dette et interessant funn, og selv om jeg ikke foretok intervjuer med gjestene på den puben, så har jeg valgt å inkludere intervjuet med eier/daglig leder i datamaterialet.

Jeg hadde ikke satt meg et mål på antall gjester som jeg ønsket å intervjuer, selv om jeg hadde bestemt meg for antall puber jeg ønsket å oppsøke, og dermed antall intervjuer med eiere/daglige ledere. Jeg stoppet opp når jeg nådde jeg et punkt hvor jeg ikke fikk så mye ny informasjon, et metningspunkt. Ifølge Kvale og Brinkmann er det ingen standard for hvor mange informanter som er nødvendig. Det viktigste er at man intervjuer «så mange det trengs for å finne ut av det du trenger å vite» (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 148).

Jeg endte opp med å intervju 14 gjester og 4 daglige ledere/eiere hvor en var kvinnelig. Alderen varierte fra ca 30 til 60-65. Kjønnfordelingen blant gjestene jeg intervjuet var 10 menn og 4 kvinner. Jeg hadde som mål å få like mange kvinnelige som mannlige gjester, men det viste seg å være mer utfordrende. Tradisjonelt er det flere menn enn kvinner som benytter seg av barer og puber, slik at en viss skjevfordeling kan være naturlig.

På gjestene har jeg benyttet metoden spontane dybdeintervju og på daglig leder / eiere har jeg benyttet metoden intervju. Varigheten på de spontane dybdeintervjuene var fra 8 – 24 minutter med et gjennomsnitt på 14 minutter. Varigheten av dybdeintervjuene var fra 20 – 48 minutter, med et gjennomsnitt på 30 minutter. Jeg vil skrive mer om hvordan jeg gikk frem for å rekruttere informanter i punkt 3.7. Gjennomføring av spontane dybdeintervju.

3.6 Intervjuguide

Som utgangspunkt for spontanedybdeintervju og intervju med eier/daglig leder brukte jeg en overordnet semistrukturert intervjuguide (Vedlegg 1 og 5). En semistrukturert intervjuguide gir meg mulighet til å endre spørsmålsstilling, tematisering og rekkefølge på spørsmålene underveis. Det gir en fleksibilitet i intervjusituasjonen, og kan bidra til å skape en uformell atmosfære (Johannessen et al., 2016, s. 148, 429). Knyttet til spontane dybdeintervju vil en slik intervjuguide også gi rom for at informantene kan snakke fritt innenfor rammene satt i intervjuguiden (Henriksen & Tøndel, 2017, s. 219).

Intervjuguiden inneholdt generelle spørsmål om det å være gjest på en pub, og samtykkeskjema. Jeg fulgte hovedsakelig nøkkeltemaene i intervjuguiden, men justerte litt på spørsmålsformuleringer og rekkefølge underveis i intervjuene.

3.7 Gjennomføring spontane dybdeintervju

I det følgende vil jeg presentere og drøfte gjennomføringen av spontane dybdeintervju. Ansikt til ansikt - intervjuer er i seg selv en sosial interaksjon hvor intervjuer og den som blir intervjuet påvirker hverandre, og dermed påvirker hvilke data som skapes (Tjora, 2017, s. 260). Det er også spesielt fokus på dette i spontane dybdeintervju som kombinerer observasjon og intervju som metode. Jeg finner det derfor nødvendig å

redegjøre for hvordan jeg gikk frem. Dette vil også bidra til å synliggjøre hvordan mine data er generert.

Som tidligere nevnt ligger en teoretisk forståelse for sosial interaksjon til grunn for spontane dybdeintervju, illustrert gjennom Goffmans teatermetaforer; interaksjonsdør, self-conscious emotion (følelse av selvbevissthet), interaksjonsskjold, sceneskifte og etikk. Jeg vil bruke utdrag fra mine feltnotater som bakgrunn for diskusjonen.

Intervjuene ble gjennomført på dagtid og tidlig kveld. Det var på de tidspunktene jeg tenkte jeg ville treffe flest av de som bruker puben til hverdags. Et par dager før jeg skulle gjennomføre første intervjurunde, foretok jeg intervju med daglig leder på skjenkestedet. Jeg fikk slik et visst innblikk i målgruppe og konsept før jeg skulle gjennomføre de spontane dybdeintervjuene.

Før første runde med spontane dybdeintervju leste jeg meg opp på metoden, og gikk til verks med en teoretisk forståelse av hvordan jeg skulle gå frem. I forberedelsene lå også refleksjon om hvordan jeg ville presentere meg selv som forsker. Dette handler ifølge Goffman om å ta kontroll over egen inntrykksforvaltning eller selvrepresentasjon. (Goffman, sitert i Henriksen & Tøndel 2017, s. 222; Goffman 1959/2014, s. 12.) Jeg ønsket å fremstå som en seriøs forsker, men samtidig være en som var noenlunde lik gjestene. Jeg kledde meg derfor pent, men ikke for pent. Jeg ønsket å presentere meg på en slik måte at jeg fremsto både som presentabel og seriøs, samtidig som jeg ønsket at inntrykket av meg ikke ville være til hindre for rekrutteringen, for eksempel ved å være for fint kledd. Samtidig er det noe ved den personlige fasaden som uansett ikke kan endres, som for eksempel kjønn, alder, utseende (Goffman, 1959/2014, s. 29), men som likevel vil ha en innvirkning i sosial interaksjon, bevisst eller ubevisst.

Henriksen og Tøndel (2017, s. 225) påpeker at nervøsitet lett er synlig i uvante settinger. Gjennom mental forberedelse søkte jeg å unngå at dette skulle komme til syne verbalt og kroppslig.

Etiske refleksjoner

Uavhengig av type metode medfører datainnsamling og forskning noen etiske prinsipper som er viktig å overholde. Ifølge Nerdrum (Nerdrum, sitert i Johannessen, Tufte &

Christoffersen, 2016, s. 85) er det tre typer hensyn som det særlig må tas hensyn til. Det er informantens rett til selvbestemmelse og autonomi, forskerens plikt til å respektere informantens privatliv og forskerens ansvar for å unngå skade.

Informantens rett til å selv kunne bestemme over sin deltakelse innebærer at hen må gi et informert samtykke til å delta i undersøkelsen, og at hen når som helst i prosessen kan trekke seg fra deltakelse. I de individuelle intervjuene med eier/daglig leder ble dette ivare tatt ved å spørre om tillatelse til å intervju, utarbeide informasjonsskriv og samtykkeskjema. Dette ble sendt ut i forkant, og gjennomgått i begynnelsen av intervjuet. I spontane dybdeintervjuene ble tilsvarende Informasjon til gitt i begynnelsen av samtalen.

I forkant av intervjuene foretok jeg etiske refleksjoner knyttet til om jeg skulle å drikke alkohol eller ikke. Siden jeg foretok spontane dybdeintervju på skjenkesteder, så kunne det å sitte med en kaffekopp bidra til å skape distanse mellom meg, de andre gjestene og potensielle informanter. Samtidig måtte jeg vurdere om det å drikke alkohol mens en innehar en forskerrolle er etisk forsvarlig. Skjælaaen (2017), som har forsket på det sosiale livet rundt morgenpilsen, drakk enten øl eller kaffe når han brukte interaktiv observasjon som metode under sitt doktorgradsarbeid. Selv valgte jeg å drikke lettøl under de første observasjons/intervjurundene. Jeg vurderte at jeg da unngikk å skape en for stor distanse mellom meg og de andre gjestene, samt at jeg unngikk å være alkoholpåvirket under observasjon og intervjuer. Under senere observasjon/intervjuer byttet jeg på å drikke kaffe eller mineralvann, basert på at jeg fikk erfaring og kunnskap om at dette også var legitimt for gjestene som var på skjenkestedene på de tidspunkt jeg gjorde intervjuene. Jeg opplevde at hva jeg drakk ikke gjorde noen forskjell i om jeg oppnådde kontakt med gjestene, eller i gjennomføring av de spontane dybdeintervjuene.

Sannsynligheten for at mulige informanter drakk alkohol på puben var stor. Ved å ha en null-toleranse for alkoholbruk, ville jeg finne få aktuelle intervju personer. Jeg vurderte at jeg ikke skulle intervju personer som fremsto som synlig beruset. Dette var i samsvar med hvordan dette etiske dilemmaet ble løst i en studie av festivaldeltakere. De valgte også å ikke intervju personer som fremsto som synlig beruset, samt at de avsluttet intervjuarbeidet klokka 21.00 (Levang et al.,2017, s. 69). I og med at jeg i mitt prosjekt ønsket å ha fokus på hverdagsbruken av puber, og ikke den festrelaterte bruken av

skjenkesteder ville det også øke sannsynligheten for at gjestene var mindre påvirket av alkohol enn om jeg gjennomførte intervjuene fredag/lørdag kveld. Jeg valgte også å legge intervjuene en times tid etter åpningstid. Dette bidro til å sannsynliggjøre at påvirkningsnivået av alkohol hos intervjupersonene var forholdsvis lav. Ved bruk av spontane dybdeintervju er observasjon som nevnt en del av metodikken, og hjalp meg til å vurdere beruselsesnivå.

Interaksjonsdør / interaksjonsskjold

Interaksjonsskjold viser til handlinger vi utfører for å vise at vi ikke er tilgjengelige for sosial interaksjon, mens interaksjonsdør signaliserer pauser i aktiviteter som viser at vi kan være tilgjengelige for sosial interaksjon. Å observere og kartlegge og strategisk og bevisst bruke interaksjonsdørene utgjør en kjerne i bruk av spontane dybdeintervju (Henriksen & Tøndel, 2017, s. 219).

Den første dagen for intervju er jeg på stedet ved åpningstid. Det foregår noe aktivitet i lokalet, så jeg kjøper meg en lettøl og setter meg ut. Der sitter det en mann. Han drikker en øl og er opptatt med å lese avisen. I et hjørne sitter det fire personer som prater sammen. Det føles vanskelig å bryte inn, og jeg blir sittende og skrive observasjonsnotater. I og med det er første gang jeg bruker metoden spontane dybdeintervju, ønsker jeg å intervju en person alene først. Jeg kjenner at terskelen for å bryte inn i en gruppe som sitter og snakker sammen er høy...

Som tidligere nevnt viser ordet «spontan» til at intervjuene ikke er avtalt på forhånd, men at rekrutteringen skjer der og da, med påfølgende intervju (Henriksen & Tøndel, 2017). Rekrutteringen innebærer at forskeren går fra å være gjest på lik linje med de andre, til å bli en forsker som tar kontakt, og går slik fra fullstendig til interaktiv observasjon. Ifølge Tjora innebærer slik rekruttering en endring i «felleskapsfølelsen» til de som er til stede. Felleskapsfølelsen dannes gjennom sosial interaksjon hvor helheten, og ikke individet, er mest relevant. I denne felleskapsopplevelsen ligger det en implisitt forutsetning om at det er etablert felles normer og symboler som gruppen kan kjenne seg igjen i (Henriksen & Tøndel 2017, s. 219; Tjora 2017, s. 67). På pub er det vanlig å være gjest, og å ha en forsker der, kan typisk være noe som kan føre til endring i felleskapsfølelsen. Normen «å være gjest» og hva man gjør på pub brytes når jeg

går fra å være gjest til å bli forsker. Jeg utfører da en handling som i utgangspunktet strider mot fellesskapsfølelsen og det som Goffman betegner som den aktuelle settingens sosiale orden (Goffman, 1959/2014, s. 20).

I tillegg til å bryte normen for «å være gjest» brytes også normer for oppførsel og kontakt. I sosial omgang er det normer for å hvordan vi skal oppføre oss i ulike settinger, og å ta kontakt med noen uten et interaksjonspåskudd kan oppleves utfordrende.

Å lete etter interaksjonsdører vil ifølge Henriksen & Tøndel (2017, s. 223) gjøre det lettere å komme i kontakt med aktuelle intervjupersoner. En interaksjonsdør oppstår i de sekundene informantene er tilgjengelig for kontakt, og kjennetegnes for eksempel av å strekke seg, se opp fra avisen og se seg rundt, eller andre pauser i aktiviteten som kan fungere som påskudd for å ta kontakt.

Jeg kikker stadig bort på mannen med avisen, men han er like engasjert i den. I sin artikkel om spontane dybdeintervju henviser Henriksen til sitt første intervju med bruk av spontane dybdeintervju og nevner at hun ønsker at første intervju skal gå greit, slik at en blir tryggere i rollen. Jeg kjenner også på dette, og bekymringen for å bli avvist.

På samme måte som interaksjonsdør viser at en er tilgjengelig for kontakt, så er interaksjonsskjoldet handlinger vi gjør, eller signaler vi sender ut som signaliserer at vi ikke er interessert i å konversere. Ved å fordype seg i avisen, viser mannen nevnt ovenfor at han ikke er interessert i kontakt, og sosiale normer tilsier da at jeg lar ham være i fred.

En dame kommer ut. Hun ser seg rundt og ser etter noen. Hun kjøper en øl og setter seg på andre siden av lokalet.

Plassering i rommet kan også være et interaksjonsskjold. Ved å sette seg langt unna, viser damene at hun ikke er interessert i kontakt. Jeg vurderte derfor at hun ikke var aktuell som intervjuperson, og jeg unngikk å gå bort for å spørre om intervju, for å ikke trå over privatlivets grenser.

En ny gjest kommer og setter seg ned i båsen ved avismannen. Han drikker øl, og setter seg også ned med en avis. Jeg tenker at jeg for så vidt er heldig, fordi jeg får tid til å reflektere over metodens fokus på interaksjonsdør og interaksjonsskjold. Mennene leser vekselvis avisen

og slår av noen ord. Gruppen på 4 som har sittet og pratet går.. Det blir roligere. Mann nummer 2 bestemmer seg også for å gå. I det momentet blir det et oppbrudd, og jeg benytter sjansen til å spørre mannen med avisen om han kan tenke seg bli intervjuet. Han sier at det er greit.

En interaksjonsdør viste seg ved en pause i gjestens aktivitet, og jeg fikk ja på første forespørsel om intervju. Det bidro til å bygge opp min tillit og tro på å mestre metoden. Samme dag fikk jeg også flere intervjuer: «En kar i 50-årene kikker opp og hilser (...). Jeg benytter anledningen til å spørre om han kan tenke seg å bli intervjuet, og han takker ja». Her viste intervjupersonen tydelig åpen interaksjonsdør, og var den som tok kontakt. Han var for øvrig en stamgjest, som også var tilstede neste intervjudag. Jeg hadde håpet å få et par intervjuer til på den første puben, og avtalte derfor med daglig leder at jeg skulle komme ned førstkommande fredag.

Jeg haster ned etter jobb. Lurer på om det er en dårlig ide å foreta intervjuer på en fredag, da det i utgangspunktet ikke er bruken av puber i helgene som jeg er interessert i å utforske. Jeg kjøper meg en lettøl og setter meg ved et bord for å prøve å ta inn stemningen før jeg ser etter interaksjonsluker hos gjestene. De fleste gjestene som kommer nå hilses ved navn av de ansatte. De kjøper seg en øl og går og setter seg sammen med andre ved et bord. Det virker som om dette er faste fredagsgjenger som møtes. Stemningen er mer munter og høylytt i dag. Folk setter seg i grupper, og jeg kjenner enda sterkere på det å skulle bryte inn og spørre om et intervju. Min rolle som observatør kjennes mer og mer ukomfortabel. Jeg sitter alene med en lettøl, mens de fleste andre gjester sitter i grupper. Beruselsesnivået og lydnivået er økende, og min terskel for å ta kontakt blir høyere og høyere. Samtidig føler jeg at jeg ikke hører hjemme, og at for noen gjester som visste jeg observerte og intervjuet, får jeg følelsen av å være et ... uromoment? Ikke fullstendig deltaker, men en utenforstående. Eller kanskje er det egne følelser og interaksjonsskjold?

Denne dagen gikk jeg ikke oppløftet hjem. Jeg følte at jeg ikke hadde klart å gjennomføre intervjuene som ønsket, og at jeg hadde vært et forstyrrende element for gjestene. I

etterkant reflekterte jeg over opplevelsen, og leste teorien på nytt. Nå hadde jeg praktiske erfaringer å knytte til den teoretiske forståelsen og de Goffmanske metaforer.

Fordi; ifølge Goffman fungerer følelsen av pinlighet som en sanksjon som fører til at individet vil tilpasse seg den sosiale handlingen, og ubehaget en føler ved å utføre en handling en i utgangspunktet ikke ville gjort kommer på grunn av at handlingen strider mot den aktuelle settingens sosiale orden (Goffman, 1959/2014, s. 20, 75). Ved å bryte gjeldene normer kan jeg også ha blitt sett på som en trussel mot definisjonen gjestene har gjort seg om fellesskap på puben. Dette handler både om setting og kontekst, men også om den emosjonelle selvbevisstheten (Tangney & Fischer sitert i Henriksen & Tøndel 2017, s. 222). Følelsen oppsto fordi jeg var bevisst på at jeg brøt pubens normer og uskrevne regler ved å være en observatør, og en som skulle bryte normene ved å spørre om intervju. Brudd på fellesskapsfølelsen ved å ha observatør- og forskerrolle som var kjent for noen kan også ha bidratt til at jeg sanset en uro, men det kan også ha noe med å gjøre at jeg brøt de sosiale normene.

Ved senere runder med spontane dybdeintervju ble jeg mer oppmerksom på interaksjonsdører, og observerte lenge nok til å kunne se når det oppsto en naturlig pause i handlingene som ga rom for å kontakte aktuelle informanter. I to tilfeller foretok jeg intervjuer med to personer som satt ved samme bord samtidig, da det virket unaturlig for meg å bryte opp og spørre om å intervju kun en av dem. Selv om det ikke var planlagt å intervju flere sammen, så ser jeg at dette falt seg naturlig i og med puben er en arena for sosial interaksjon for mange. Spontane dybdeintervjuer handler også om rekruttering der og da, og innebærer da å intervju dem som er tilstede. Jeg fikk sammenfallende svar fra de jeg intervjuet alene og de jeg intervjuet sammen.

Når jeg tok kontakt med gjestene presenterte jeg meg, og fortalte at jeg i forbindelse med en masteroppgave ønsket å spørre om gjestenes opplevelse av å være på pub, og spurte om de kunne være interessert i å bli intervjuet. Dersom de sa ja, informerte jeg om de formelle kravene i form av samtykke og anonymitet. Det var kun to stykker som takket nei til intervju.

Alle informantene fikk i tillegg til muntlig informasjon et ark med skriftlig informasjon om studien, samtykke og anonymitet. På dette arket ble det også skrevet en kode og mine

kontaktopplysninger (Vedlegg 4). Koden tilsvarte identifikasjonen i mitt materiale, og var det eneste jeg hadde for å kunne identifisere informantene i etterkant. Eksempel på kode var SDI1 (spontane dybdeintervju nr. 1) eller F1 (fokusintervju nr. 1). I tillegg spurte jeg om tillatelse til å ta lydopptak og informerte om lagring og sletterutiner. Ingen av informantene har tatt kontakt i etterkant for å trekke seg fra studien.

Jeg startet intervjuene med en form for oppvarmingsspørsmål i form av hvor ofte de besøkte skjenkestedet og om de anså puben som sin stampub. Ifølge Tjora (2017, s. 145) gjennomgår dybdeintervjuet tre faser som preges av ulike spørsmål og ulike grad av refleksjon. Jeg tenker at dette også er gjeldende ved spontane dybdeintervju, og strukturerte intervjuene etter disse fasene som omhandler oppvarming, refleksjon og avrundning (Vedlegg 5).

Ved å starte med ufarlige spørsmål forsøkte jeg å lage en trygg atmosfære, og skape en relasjon til informantene. Å gå på pub og drikke alkohol på dag/tidlig ettermiddag kan være sensitivt, så jeg fant det viktig å ha noen innledende spørsmål, som ville gi informantene en pekepinn på hva intervjuet skulle omhandle. Etter de innledende spørsmålene spurte jeg om hva som er den viktigste årsaken til at de besøker puben og hvilken betydning puben hadde for dem. I tillegg spurte jeg om betydningen av omgivelser, beliggenhet, ansatte og andre gjester, samt hva de som regel gjør når de er på puben. Jeg spurte også hva de opplevde som spesielt med den aktuelle puben, og om de mente det fantes alternative arenaer som kan tilby det samme. Jeg avsluttet intervjuene med å spørre om det var noe mer de ønsket å si noe om, og med å repetere informasjonen om hvordan de kunne gå frem om de ønsket å trekke tilbake samtykket.

Sceneskifte

Etter at intervjuene var ferdige, kunne det være vanskelig å gå tilbake til rollen som observatør. Henriksen & Tøndel (2018, s. 226) betegner dette som «sceneskifte». I noen tilfeller hadde jeg oppsøkt gjestene ved sitt bord, og jeg kunne gå tilbake til mitt eget. I andre tilfeller gikk gjesten fra mitt bord, og satt seg ved et annet.

Overgangen fra observatør til intervjuer er utfordrende. Om jeg kontakter gjesten, så vil også de andre gjestene bli observante på det. Jeg er usikker på hvordan (jeg skal) gå frem.

Ved å gå fra observatør og til en som intervjuet brøt jeg den gjeldende fellesskapsfornemmelsen. Spesielt kjente jeg på dette den ene fredagen jeg foretok observasjon og intervjuer. I følge Goffman (1959/2014, s. 20) kan det være at forutsetningene for bruk av puben ble brutt, og det kan ha oppstått en interaksjon som de andre gjestene følte at var feilaktig definert. For å unngå dette i senere intervjuer forsøkte jeg å bytte bord, eller ta meg en liten tur ut for så å komme inn igjen, og se om det var kommet noen nye gjester. Jeg unngikk også flere fredager, da jeg opplevde det som mer vanlig å sitte alene på puben en ukedag. I tillegg var beruselsesnivået lavere.

3.8 Lydopptak og transkribering

Det var ingen som reserverte seg mot lydopptak, og jeg tok opp alle intervjuene på lydopptaker for senere dokumentasjon og analyse, i tillegg til at jeg da kunne konsentrere meg om intervjuet. Av og til var jeg imidlertid under intervjuet bekymret for lydkvaliteten, spesielt under de første intervjuene. Det er andre gjester på pub, og av og til rolig musikk i bakgrunnen, så det kunne være endel bakgrunnsstøy. Ettersom jeg transkriberte etter hver runde, ble denne bekymringen etter hvert mindre, da jeg erfarte at lydkvaliteten var god nok.

Ifølge Kvale og Brinkmann (2015, s. 208) er det ingen egen standard for transkribering. Det avhenger av hva materialet skal brukes til. I mitt tilfelle gjorde jeg noen valg. Jeg transkriberte alle intervjuene selv, i etterkant av hver bolke med intervjuer. Ved utføre all transkribering selv, fikk jeg god kjennskap til materialet. I tillegg lærte jeg mye om egen intervjustil, og kunne regulere meg til neste runde med spontane dybdeintervju, noe jeg opplevde som meget nyttig. Jeg transkriberte intervjuene ordrett, og inkluderte fyllord som «liksom» og «på en måte». Jeg utelot imidlertid «eh»-er, og markerte heller ikke pauser og tonasjon. Jeg er mer opptatt av meningen til informantene, enn måten de uttrykte seg på. Samtidig har jeg noen steder i analysekapittelet fjernet fyllord i sitat for å gjøre språket mer skriftlig og lesbart. I et par tilfeller har jeg omskrevet dialekt, for å sikre anonymitet. Selv om jeg har gjort disse språklige justeringene, har jeg ikke endret meningen eller innhold i sitatene.

3.9 Koding og analyse

Analyse er uløselig knyttet til fortolkning ved at en søker å skape en mening i empirien en har samlet inn. Å skape denne meningen vil alltid ha utgangspunkt i egen forforståelse. Det finnes ingen allment anerkjent hovedvei for gjennomføring av kvalitative analyser (som i kvantitative metoder). I min oppgave har jeg hatt en induktiv tilnærming ved å strukturere empirien. Intervjuanalysen er inspirert av Kvale og Brinkmann. De hevder at man ikke trenger å bruke bestemte analyseteknikker, men at man kan ha en mer generell tilnærming til analysen av intervjuene (Kvale & Brinkmann, 2013, s. 263).

Analysen tar utgangspunkt i intervjupersonenes erfaringer og opplevelse av et sosialt fenomen; hverdagsbruk av pub. Jeg er opptatt av å forstå hvordan intervjupersonene ser på bruk av puben. I dette ligger det implisitt at jeg må generere min analyse nedenfra, og det er bakgrunnen for valg av en erfaringsnær tolkningsstrategi (Fangen sitert i Friberg, 2019, s. 126). Samtidig hadde jeg ambisjoner om å se gjestenes erfaringer opp mot et helsefremmende perspektiv, som informantene kanskje selv ikke hadde erfaring med å sette ord på. Jeg lette etter den underforliggende meningen i uttalelsene. På den måten har jeg selv bidratt til å sette informantenes uttalelser inn i et faglig perspektiv.

Etter intervjuene satt jeg igjen med 63 tettskrevne sider transkribert materiale, i tillegg til observasjonsnotater, som er brukt som supplerende informasjon og bidrar til å sette metodebruk og fortolkning i kontekst. Jeg leste gjennom intervjuene flere ganger for å søke en forståelse av helheten i materialet og identifisere mulige fellestrekk og mønstre. Egen faglig forankring ligger alltid som en paraply over analysearbeidet. Min egen faglige bakgrunn som sosionom, teori- og verdigrunnlaget i helsefremmende arbeid og egen livsverden og menneskesyn er med på farge hvordan jeg analyserer datamaterialet, men jeg søkte å aktivt sette egen referanseramme i parentes, og stille meg åpen for informantenes stemme.

Jeg tilnærmet meg materialet ved å lese gjennom all transkribering flere ganger for å gjøre meg kjent med materialet og aktuelle mønstre og tema. Deretter leste jeg gjennom intervju for intervju. Jeg identifiserte nøkkelord, som jeg noterte i margin. Slik bruk av nøkkelord er å kode teksten, for at det skal bli lettere å identifisere en uttalelse i etterkant (Kvale & Brinkmann, 2013, s. 226). Deretter skrev jeg ned alle nøkkelordene som gjentok seg eller skilte seg ut i et eget dokument, klippet ut nøkkelordene og sorterte dem

i ulike bunker etter tema. Disse meningsbærende enhetene ble identifisert og tolket av meg som forsker. Deretter gikk jeg tilbake til de transkriberte intervjuene, leste gjennom dem på nytt, og markerte sitater med en kode (for eksempel A for det som omhandlet fellesskap på puben. Dette la jeg inn i et excel-ark, og sorterte slik at materialet ble sammenfattet etter de meningsbærende enhetene.

3.10 Metodekritikk

Ifølge Friberg (2019, s. 119) vil troverdighet i intervjubaserte analyser «alltid hvile på et element av taus kunnskap og skjønnsutøvelse i møte med informantene». Troverdigheten handler blant annet om å forstå en kompleks sosial virkelighet gjennom informantens språklige formuleringer i en avgrenset kontekst, noe som reiser spørsmål om forholdet mellom subjektive erfaringer og objektiv virkelighet (Friberg, s. 124). En kvalitativ studie vil ut fra dette aldri være representativ. Det vil alltid være et filter hos informanter og hos intervjuerperson, i tillegg til at materialet skapes der og da, i sosial interaksjon. Filtringen hos intervjuer avhenger blant annet av hvilke briller jeg har, både i intervjusituasjonen og når jeg tolker datamaterialet. Av betydning er blant annet faglig bakgrunn, livserfaring, holdninger og menneskesyn.

Spesifikt i dette materialet er teori- og verdigrunnet til helsefremmende arbeid fremtredende. Denne faglige forankringen er viktig å ha i bakgrunnen. Jeg har ikke sett på hvilke faktorer ved å gå på pub som kan ha negativ påvirkning på helse, men har lett etter hva informantene forteller som kan knyttes opp mot det positive synet på helse. På den annen side så finnes det som vist tidligere, mye forskning som har sett på de negative aspektene knyttet til utelivsarenaen.

Validitetskriteriet er ikke oppfylt på den måten at jeg har gått inn i dialog med informantene om hvordan deres utsagn eller forklaringer skal forstås. Om min forskning er valid, «sann», eller ikke, handler ifølge Friberg (2019, s. 126) om hvorvidt mine informanter ville kjent seg igjen i mine beskrivelser. Å gå tilbake til å finne informantene for å få en informantsjekk (Ceswell & Miller, sitert i Friberg, 2019, s. 129) vil være vanskelig, da jeg ikke har kontaktopplysninger til informantene. Validiteten vil derfor ligge i om de som leser oppgaven, vil kjenne seg igjen i beskrivelsene.

Forholdet mellom troverdigheten til informantene og forskningens troverdighet kan spesielt være gjeldende når en stiller spørsmål som kan oppfattes som sensitive. Flere (Tjora 2012, Henriksen & Tøndel, 2018, Friberg, 2019) henviser til at det kan settes spørsmålsteget til hvorvidt intervjudata svarer på det man ønsker å finne ut av, og i hvilken grad man kan vite om informantene snakker sant. Dette kan spesielt være gjeldende når intervjuene omhandler noe som informantene oppfatter som sensitivt (Friberg, 2019, s. 120). I min undersøkelse kan alkoholbruk være et slik sensitivt område. Selv om jeg ikke spurte direkte om alkoholbruk, så kan likevel informantene ha hatt et behov for å underkommunisere betydningen av alkoholen. Ifølge Skjælaaen kan dette handle om bruk av nøytraliseringsteknikker som strategier for å rettferdiggjøre atferd som avviker fra gjeldende normer (Skjælaaen, 2018, s. 21). Gjestene forteller selv at det er knyttet fordømmer til å gå på pub fordi «de tror alle som går her er drita», og kan hatt behov for å underkommunisere alkoholens betydning. På den annen side drakk flere av informantene mine kaffe, og blant dem var det også flere som uttalte «at man trenger ikke drikke alkohol for å gå på pub». Eiere/ansatte kan også ha underkommunisert i hvilken grad de forholder seg til regelverket. På den annen side fortalte de både om bevisste brudd på serveringsbevilling og implisitt om overskjenking gjennom fortellinger om gjester som fikk bistand til å komme seg hjem.

Knyttet til ensomhet, så var det bare en informant som selv fortalte at hun var ensom, men flere informanter fortalte om hvilken betydning puben kan ha for mennesker som er ensomme. Ensomhet kan være forbundet med skam og stigmatisering (Cacioppo & Cacioppo, 2018, s. 425), og det kan ha hatt betydning for hva gjestene fortalte om egen ensomhet. Det var kanskje lettere å snakke om ensomhet på i et mer upersonlig perspektiv.

Hverken alkoholens betydning eller puben som sosial arena var hovedfokus for min studie. Jeg var opptatt av hva gjestene forteller om det å gå på pub, I så måte omhandlet ikke intervjuene sensitive tema, utenom de nevnte underliggende aspekter som alkoholbruk og ensomhet.

Hvordan jeg valgte ut respondenter kan ha blitt påvirket av mange faktorer. Vi tiltrekkes av de vi er like, og det kan ha skjedd at jeg ubevisst henvendte meg til en viss type

mennesker. På den annen side så var det ikke så mange gjester på tidspunktene jeg foretok spontane dybdeintervju, slik at jeg intervjuet et utvalg av de som var tilstede. Det kan være at gjester som besøker puben på andre tidspunkt, eller på andre puber, har erfaringer som avviker fra mine informantere. Samtidig ser jeg at gjestene på de ulike pubene hadde forholdsvis like synspunkter og formeninger om sin bruk av puben og betydningen av dem, samt at resultater er i overensstemmelse med sammenlignbar forskning på feltet, knyttet til tredjesteder. Jeg er heller ikke ute etter generaliserbare fakta og sannhet, men hvordan menneskene jeg intervjuet opplever sin bruk av puben.

4 Funn og analyse

De tre pubene jeg foretok intervjuer på var av ulik art; En nabolagspub, en kulturpub og en litt brunere pub. Pubene var såkalte tradisjonelle, brune puber. Ingen av dem serverte mat, men noe snacks var å få kjøpt. De hadde «brunt» interiør i form av mørke farger på veggene og brunmalte bord/stoler, sofakroker og bord av ulike størrelser. Gjennom observasjonene, og småsnakk med gjester før og etter intervjuene fikk jeg en følelse av atmosfære og omgangsform. Jeg foretok observasjoner mens jeg lette etter interaksjonsdører for å få intervjuer med aktuelle informanter. I og med det er den hverdagslige bruken av puben jeg er opptatt av, observerte jeg på ettermiddag/tidlig kveld. Dette også for å ivareta det etiske dilemmaet med å intervjuer alkoholpåvirkede personer.

Gjestene som kom inn ble hilst på av personalet, ofte ved navn og korte dialoger om vær og vind. De kjøpte seg gjerne en øl eller en kaffe, og hilste på andre gjester og satt seg ned alene ved baren eller ved et bord, eller gikk bort til andre gjester. Noen kjøpte seg en øl og hentet avisen. På tidspunkt for mine intervjuer var det tydelig at mange av gjestene var på hils eller kjente hverandre. Samhandlingen var preget av gemyttlighet i form av små dialoger i en ertete tone, etterfulgt av latter. Eksempel var «Jasså, kunne ikke holde deg unna? Jada, var så tørr i halsen». Eller til personalet.. «Bor du her du eller? Må passe på dere, vet du». En åpningsreplikk som gikk igjen når folk satt seg ned ved et bord med andre, var «Du sitter her, ja?». Så var samtalen i gang. Min opplevelse av omgangsformen var positiv. Den ga inntrykk av et uformelt miljø hvor det var lett å komme i kontakt, og starte en samtale.

Som presentert i teorikapittelet kjennetegnes tredjesteder av å være en nøytral grunn uten inklusjonskriterier, hvor samhandling skjer ansikt til ansikt. De er tilgjengelige og upretensiøse, og det er ikke stedet i seg selv som er attraktivt, men samhandlingen med de andre gjestene (Oldenburg, 1999, s. 20 – 42).

Videre i analysekapittelet vil jeg se på funn og knytte det opp mot puben som tredjested. Jeg vil drøfte funnene opp mot teori for å se om, og eventuelt hva, gjestene forteller som kan relateres til det utvidede helsebegrep.

4.1 Puben som tredjested

Fleksibel, nøytral og lett tilgjengelig

Gjestene forteller om puben at det er viktig å kunne komme og gå som de vil. Det er ingen faste tidspunkt for oppmøte, utenom åpningstidene. Den foretrukne puben er innen gå- eller sykkelavstand, og er åpen tilnærmet daglig, selv om åpningstidene varierer.

Flere av gjestene påpeker fleksibiliteten og valgfriheten ved bruk av puben som sosialt møtested. De vektlegger at en kan «kommer når du vil, og går når du vil». Puben anses å være et sted for rekreasjon og et avbrekk i hverdagen, og en arena for sosial interaksjon. Gjестene vet at dersom de går på puben, så vil de møte ansatte og andre gjester, og flere forteller at de oppsøker puben for å treffe andre:

Ja, hva fader skulle en funnet på om en ikke hadde vært her da? Det hadde vært å sitte hjemme da. Ja, en hadde sykla en tur, og gått en tur, men altså, en kan jo ikke gå i skogen og prate med seg selv hele dagen heller.

Noen av gjestene påpeker også fordelen med å kunne møtes på nøytral grunn. De foretrekker at mye av det sosiale livet foregår på puben, hvor de slipper å være vertskap. Hjemmet som førstested anses å være et sted for ro og hvile, mens puben brukes til det sosiale liv. En av gjestene sier at hun ikke liker å ha folk på besøk hjemme for der vil hun være i fred og slappe av. En annen gjest påpeker at ved besøk hjemme, så slipper han å tilrettelegge, rydde og være vertskap.

Det er mye greiere å komme hit og ta en øl eller en kopp kaffe for den saks skyld, men skal jeg ha folk hjem, så skal jeg tilrettelegge, passe på at det er ryddig og ordentlig sånn før folk kommer på besøk. Det slipper jeg her.

En eier/daglig leder påpekte også at ikke alle har så store leiligheter, slik at puben kan gjøre det lettere å møtes ute.

Flere av gjestene synes det er en forskjell på å ha besøk hjemme, og å treffe folk på puben. Dette handler både om atmosfære, men også om å treffe andre mennesker enn dem de vanligvis møter på første- og andresteder:

Ja, for man vet jo aldri egentlig 100% hvem du treffer, for det er jo forskjellig fra dag til dag. Hvis du inviterer noen hjem, så er det det. Men det å kunne treffe noen ute føler jeg blir på en helt annen måte.

I intervjuene handler denne «annen måte» altså både om å treffe flere mennesker, men det beskrives også som en annen form for frihet som settes i sammenheng med en form for mer likestilte relasjoner, ved at man ikke er i rolle som henholdsvis vertskap eller gjest.

Et inkluderende miljø

Observasjon og fortellinger fra gjestene tydeliggjør at puben er møtested for mennesker med ulik sosial bakgrunn og sosioøkonomisk status. Her møtes kulturpersonligheten, den uføre, den private næringsdrivende, arbeidstakeren, kunstneren, musikeren, den arbeidsledige, den enslige, eneforsørgeren, ekteparet. Den lokale puben omtales som et sted hvor man kan være seg selv i et fellesskap.

Den lokale plassen. Den føler jeg er trygg med det at du ikke trenger være noen annen enn deg selv. Har du en dårlig dag, så er det greit. Og har du en god dag, så er det også greit. Man behøver ikke gjøre noe ut av det. Og det at man ikke blir dømt, for uansett hva det måtte være.

Pubene tilbyr gjestene sine ulike former for aktiviteter som konserter, trubadurer, quiz, foredrag og karaoke. De lar gjestene bruke lokalene til andre aktiviteter som strikkekafé, dartklubb, musikkmiljø og ulike former for sosiale treff knyttet til vennegjenger, arbeidsplasser eller organisasjoner. Flere av pubene har tv-skjermer hvor de viser ulike sportsarrangementer, samt spill og aviser tilgjengelig for gratis bruk. Gjestene forteller om aktiviteter i fellesskap som veldedighetsinnsats, tipping, quiz, trav med mer som ikke er organisert av puben, men av gjestene i uorganisert fellesskap. Et par av pubene lager også arrangementer for gjestene i tilknytning til ulike høytider som juleaften og 17. mai.

Puben brukes som en mellomstasjon på vei til noe annet, for eksempel et utested, kino eller konsert. Andre fremhever det som en stopp, et avbrekk eller en pause mellom jobb og fritid. En forteller at han går innom etter jobb for å lese avisene før han går hjem til samboeren. En annen bruker puben for å lande mellom jobb og forpliktelser hjemme.

Altså, for min del er det å komme inn her og ta en kaffe, og på en måte lande litt da, før jeg skal hente barn i barnehagen. Det har veldig mye å si. Det er litt, det er veldig rolig.

På tross av ulike tilbud om aktiviteter ved puben, henviser flere av gjestene til at det ikke er aktivitetene, men samværet med de andre gjestene som trekker. Å treffe kjente, å komme i kontakt med andre mennesker og å slå av en prat ansikt til ansikt fremheves som spesielt viktig, og selve samtalen er viktigere enn innholdet i praten: «Vi sitter og surrer og prater, ikke sant. Så det blir mye gjentakelse, men det spiller ingen rolle».

Også eiere/daglig ledere fremhever samtalen som den viktigste aktiviteten på puben, og flere av eiere/daglige ledere forteller at de aktivt tilrettelegger for samtaler, for eksempel ved å ikke spille for høy musikk. De tror det er noe som tiltrekker gjester. En pub har et bevisst konsept at de ikke skal tilby aktiviteter.

Vi ønsker å være et sted hvor folk kan være på egne premisser; ingen karaoke, ingen quiz, ingen konserter. Her skal folk kunne gå uten å bli plaget. Det er viktig å ha sosiale møtesteder hvor en kan være på egne premisser. Vi har ikke høy musikk. Folk skal kunne prate sammen. (...). Det å kunne møtes ute, og ha den gode samtalen over et glass øl eller vin sammen med andre. Menneskets interesse og ønske for sosialisering vil aldri gå av moten. Det kan ikke erstattes av roboter.

En annen eier / daglig leder uttrykte likevel en visse bekymring, og mener at det er færre som bruker pubene nå enn tidligere: «De sitter hjemme med alt det digitale. De elektroniske sutteklutene, som jeg kaller det».

Det er menneskene som betyr noe

Hvilken pub gjestene går på, handler om tilgjengelighet og andre gjester, men også om en form for tilhørighet og identitetsmarkør hvor det skilles mellom egen bruk av pub, sett opp mot andres bruk av puben. Dette handler både om tidspunkt de bruker puben, og hvilke gjester de identifiserer seg med. Flere gjester fortalte at de kun brukte puben på tidlig ettermiddag kveld, eller søndag formiddag. Identifiseringen handlet også ofte om at selv om jeg intervjuet enkeltpersoner, så hadde de en tendens til å omtale seg som «vi».

De bruker puben som et utested, ikke sånn som vi. Vi gjør det på en annen måte. Så på lørdagskvelden så er det stinn brakke med et helt annet klientell enn det vi er vant til. Da er ikke vi her.

Knyttet til valg av pub, så omhandler det gjerne et syn på tilgjengelighet, «brunhet», miljø og identifisering med de andre gjestene som bruker puben.

Det er et annet miljø oppå (annen pub). Der er det litt sånn annet miljø. Yngre. Yngre og kunstnere og sånn. Det er yngre folk, og de har litt konserter og sånn. Men det er ikke noe annet sted å gå for meg enn her.

Det er fellesskapet som trekker

Gjestene trekker frem fellesskapet og at hovedhensikten for å gå på pub var å kunne treffe andre mennesker, både kjente og ukjente. Felles for gjestene er at det viktigste anses å være å ha et sted å gå til. Det er ikke stedet i seg selv, men menneskene som trekker: «Plassen har ingen betydning. Det er de som er i rommet». Ansattes betydning trekkes også frem: «Og så kjenner vi jo alle som jobber her, ikke sant. Blir jo aldri alene».

Samtidig som gjestene trekker frem ansatte som viktige, gjør de ansatte det samme. Dette kobles spesielt mot en form for støtte, spesielt når det gjelder grensesetting: «Nå har jeg vært her i 12 år og gjestene har alltid stått oss i ryggen når vi er på jobb».

Puben oppleves som et sted hvor man både kan komme alene og sammen med andre. En av gjestene forteller at hun nesten alltid kommer alene, men at det er lett å komme i kontakt med andre gjester: «Hvis jeg sitter i baren kan jeg snakke med folk om hvordan er været, og så har en samtale i gang. Det er ikke verre enn det da». En annen gjest fortalte:

Du treffer jo folk her. Så er det bare en time du kan sitte alene. Da er det folk borte hos deg. Da kommer de bort og hilser og spør hvor du er fra, og plutselig så kjenner du folk.

Det er mulig å bli sittende alene på puben, dersom gjesten ønsker det. Men det er også normer for hvor man bør sette seg om en vil sitte i fred, eller hvor du bør sette deg for å oppnå kontakt med andre gjester. Bardisken blir sett på som et sted hvor det er enkelt å komme i prat med andre, mens om gjesten vil sitte i fred, så bør man heller trekke inn i

et hjørne, eller sette seg ved et lite bord. En gjest ordla seg slik: «Du setter deg ikke i baren for å kunne få sitte i fred. Det gjør man ikke. Da trekker man gjerne til et hjørne».

Eier / daglige ledere er også enige at det er lett å komme i kontakt med andre gjester. bevisst prøver å skape et sted hvor det er lett å komme i kontakt med andre, eller være alene.

Men vi prøver å skape et sted hvor det er lett å komme i kontakt med andre. En varme som gjør at folk ikke føler seg beglodd, og at det ikke er beklemt å være alene. Det er bedre å være ensom sammen med andre, enn ensom alene.

Selv om gjestene velger å sitte alene, så er det en oppfatning at de likevel er en del av fellesskapet på puben. Denne oppfatningen deles av både gjester og eier/daglig leder

Gjest: Ja, du kan velge om du vil være sammen med noen, eller om du vil sitte alene og slappe av. Det må du få lov til å velge selv. Og ja, likevel være en del av. Inkludert.

Eier: Jeg tror det er det sosiale. Å gjøre noe sosialt sammen med andre, selv om en ikke er sammen med andre. Det er det samme som med treningscenter. Alle øvelser kan man som regel gjøre i egen stue, men det er noe annet, et fellesskap, som trekker.

Både gjester og eiere/daglig ledere forteller at det knyttes familiære bånd både mellom gjestene og mellom gjestene og de ansatte. Flesteparten av gjestene beskriver at de ansatte har stor betydning for at puben oppleves som et godt sted å være. Dette handler om å bli møtt og tatt imot på en god måte, men også om hvordan de ansatte forholder seg til og følger opp gjestene sine. En av gjestene kalte den ene daglige lederen for mamma, og relaterer det til at hun gjør at gjestene føler seg ivaretatt: «Jada, hun passer så på oss noen ganger atte». En eier/daglig leder forteller at de følger med på de faste gjestene. Dersom noen blir borte en periode, sjekker de gjerne ut med de andre gjestene, eller tar kontakt med dem per telefon. En eier/daglig leder sier at de spesielt gjør dette om de vet noen er alene. Gjestene vet også dette:

Ja, altså.. Hvis jeg ikke hadde vært her på 14 dager – 3 uker.. Altså.. jeg sier ifra når jeg drar på ferie. Hvis jeg ikke hadde vært her på 14

dager – 3 uker, hadde nok noen, en av de her, ringt og spurt hvordan det sto til.

De familiære båndene som dannes viser seg også i utsagn som: «Jeg synes liksom det blir en liten familie på en måte» og gjennom historier om at gjestene ivaretar hverandre og ofte deltar i livsmarkeringer som bryllup og begravelse. En gjest forteller:

Altså, det er jo uansett hva det er for noe. Sånn som vi har gjort til en tradisjon her, vi har gjort innsamlinger til alle bursdager, alle runde tall. Og er det noen som går bort, så er det innsamling til krans eller blomst. Er det bryllup, så samler vi inn til det. Og det er liksom til de faste som går her da, og vi er jo ganske mange. Så vi prøver liksom å hjelpe hverandre der. For å vise at vi bryr oss.

Eiere / daglige ledere forteller også at de legger stor vekt på å skape et fellesskap på puben

Fellesskap, et sosialt fellesskap i trygge omgivelser hvor du blir godt ivaretatt. Det er det som er målet vårt, og at vi skal ha god service og se den enkelte.

Alternativ til pub

Bruken av puben kan også ses opp mot mangelen på noe annet:

Hvor skal vi da møtes? På bensinstasjonen, i hylla på Kiwi? Det blir liksom til at det er her en treffes. Her kan en sitte og prate.

En gjest sa at puben kan ses på som et moderne forsamlingshus, fordi det ikke finnes andre møtesteder. Andre gjester fremhever eldresenter eller ulike foreninger som alternativer til puben, men at dette ikke er steder som de føler ivaretar de behovene de har per i dag, blant annet grunnet alder. Kafeer fremheves også som et alternativ, men med for korte åpningstider, og uten den samme følelsen av fellesskap, som en av gjestene også koblet mot alkoholens instrumentelle funksjon. Samtidig påpeker flere at det å gå på pub gir den en annen form for frihet og fleksibilitet, og at de innenfor åpningstidene kan komme og gå som de vil.

Men sånn som kafé, som du sa. Jeg tror ikke det har den samme misjonen. For det at. Det er rart med det. En ting er kaffe og kaker og bare en kaffekopp, men det er rart med det. Når du tar en pils, eller et glass vin, så kommer du mere på gli, hvis det er noe du har på hjertet,

så blir det mere litt diskusjoner og samtaler rundt det, tenker jeg. Men jeg vet det. Litt fellesskap rundt det. At du har et sted hvor du også kan lufte tankene dine på en måte.

En gjest påpeker også kjønnspektivet, og mener at kafeer er mer egnet for kvinner enn menn:

Altså, kaffe og kaker tror jeg er mer sånn kvinnfolk greier. Du får for eksempel ikke han som er her oppe, til å gå på kafé og ta en kaffe latte og sånt noe. Han er 40 år, og nei. Hadde jeg sett han på sånn fancy sted...

Ensomhet

Flere av intervjupersonene, både gjester og eiere/daglig ledere påpeker at puben kan være en arena for å forhindre ensomhet.

Ja, jeg vet selv hvordan det er å være ensom. Jeg sitter alene med to små, og det er hardt. Og det å kunne ha muligheten til å kunne gå ut og se voksne mennesker. Normale mennesker. Rare mennesker. Hva som helst bare det er mennesker. Det er en frihet. For å kunne få det normalt sosiale.

Flere av de andre intervjupersonene snakket også om pubens betydning for å opprettholde og etablere sosial kontakt, spesielt for dem som er alene eller enslige. Betydningen av sosial interaksjon vektlegges av mange, både det å ha noen å prate med og å ha et sted å møtes, og et sted en kan treffe andre mennesker: «Ja, og da er det bra da, for sånne folk som ikke har noe som helst, og kan gå på puben, for der får man hvert fall prate med noen».

Flere av gjestene trekker også frem betydningen av å ikke isolere seg, og å unngå ensomhet

Du treffer bestandig folk, istedenfor å sitte hjemme og glo i veggen, (...). Mange sliter med den ensomheten, spesielt om en sitter - er - alene. Ensomhet det dreper, rett og slett. Om du låser deg inn så, det dreper det altså.

Å unngå ensomhet kobles opp mot mulighet for sosial interaksjon, fellesskap og trivsel

Nei, det handler om trivsel da. Og veldig mange mennesker er jo alene liksom. Da er det veldig bra å ha et sted å gå til, og få ja, snakket med folk om litt folk, og så er det den sosiale biten da. Å få tilfredsstilt det behovet da. Å bruke litt tid på det, og så går du hjem. Jeg tror det er viktig å komme ut og møte i et fellesskap, på en måte. At vi møter hverandre i et annet fellesskap. Jeg tror ellers så, enkelte av de som går her hadde sittet mye hjemme og sturet for seg selv. Jeg vet ikke..

En eier/daglig leder mener også at puben er en viktig arena for ensomme/enslige

Det tror jeg betyr mye altså, for dem. De får en følelse av at de hører hjemme en plass. I det minste. At de blir tatt imot på en fin måte, at de får sitte i ro mange. Kan sitte og gjøre det de skal, og kanskje går de hjem. Men mesteparten er sånn at de tar kontakt da. Å prøve å få en viss dialog med folk, tror jeg er veldig viktig. Det er veldig viktig for de som sliter og har problemer da.

De ansatte forteller også at de mener å fylle en funksjon for enslige i form av å være en samtalepartner, og at de av og til spiller en rolle både som bartender, prest og psykolog

Jeg tror det er ensomheten hos mange som gjør at en har lett for å utlevere seg til en bartender (...). Jeg synes bare det er positivt om de kommer til meg, om de trenger det. Så kan jeg gjøre det jeg kan. Vi er jo på jobb, og det er en del av pakken. Det er billig psykologtime. Noen trenger å lire av seg.

Fordommer

Flere av gjestene forteller at de opplever noen fordommer fordi de går på pub, både knyttet til puben som arena, og knyttet til bruk av alkohol. De viser til engelske pubtradisjoner, hvor mye av det sosiale samværet tradisjonelt skjedde på puben. Samtidig poengterer flere at mange utenforstående nok mener at det handler om manglende kunnskap, at de ikke nødvendigvis går der for å drikke øl, men at andre nok kan ha en forestilling om at de som aktivt bruker puben også drikker mer enn gjennomsnittet. Gjestene poengterer at de ofte må forsvare at de bruker puben som sosialt møtested.

Og det å være sosial på pub, hvorfor ikke? I stedet for å sitte hjemme alene. Å få det sosiale. Det er jo tabu å gå på pub, og hvert fall på dagtid. Men det går jo an å drikke øl på helga, og ta kaffe på dagen.

En daglig leder/ansatt på en av de brunere pubene forteller at flere av hans gjester som ikke ønsker å sitte på uteserveringen, men foretrekker å ikke være så synlige i bruken av puben:

Ja, det er mange som ønsker å gå bakveien. Ikke gå inn hovedinngangen. Å sitte her på uteserveringen her, hvor alle går forbi og ser hvem som sitter her. Det liker de dårlig.

Upretensiøs og enkel stil

Flere av gjestene påpeker viktigheten av at puben skal ha en viss atmosfære. Puben skal være trivelig og innbydende, men ikke for fin. Den skal føles som et hjem, og bidra til følelsen av å kunne slappe av.

Pub skal være litt sånn.. Hvis det blir for fint, så er det jo ikke pub lenger, synes jeg da. Hvis det blir sånn stivt. Det skal være litt sånn røft og.. Det skal ikke være så nøye på en måte, synes jeg da, når det er pub. Nei, for da føler en seg kanskje mer hjemme på en måte, slapper av og, jeg tror det.

Samtidig som gjestene påpeker viktigheten av en viss atmosfære, så er utseende og fysisk miljø av underordnet betydning: «Det er bare det at det er en plass. Det kunne like gjerne vært en kjeller en plass for min del hvert fall».

Et annet argument for å bruke puben som møtested er at det ikke trenger koste så mye. «Det er fullt mulig å ta en kaffe, og likevel få være en del av fellesskapet». En eier/daglig driver poengterte også dette: «Og så kan man godt komme hit og sitte i mange timer og bare drikke kaffe og lese avisa. Du trenger absolutt ikke å drikke alkohol for å være her». Dette knyttes også opp mot at det ikke nødvendigvis må kjøpes alkohol på pub.

Kan komme når du vil liksom. Ja, og ikke må en bruke penger og drikke alkohol heller. Det er ingen som sier at en må bruke alkohol, som koster mer enn brus og kaffe. Så det har jo noe med hva en vil selv.

4.2 Diskusjon tredjested

Gjestenes fortellinger om puben viser at den oppfyller Oldenburgs kriterier for tredjesteder (Oldenburg, 1999, s. 22-42). I det følgende vil jeg diskutere noen av disse karakteristika.

Flere av gjestene forteller at de foretrekker sosialt samvær på puben, fordi det er et nøytralt sted hvor ingen er vertskap eller gjest, noe som bidrar til å skape mer likestilte relasjoner og som opprettholder hjemmet som et sted for ro og hvile og de nærere relasjoner. Gjestene fremhever også at det er lett å komme i kontakt med andre på puben, og flere forteller at de aktivt oppsøker gjester de ikke har sett før, samtidig som de over tid får et personlig forhold til ansatte og andre gjester. På denne måten inneholder samværet på pub elementer av både sterke og svake bånd, hvor styrken av båndene er det som karakteriserer relasjonen mellom mennesker (Granovetter, 1973, s. 1361). Sterke bånd refererer til relasjoner mellom mennesker som kjenner hverandre godt, og svake bånd relaterer til mer sporadisk kontakt eller kontakt mellom ulike grupper / individer som ikke ellers ville hatt kontakt. Begrepene er også knyttet opp mot sosial kapital, som ifølge Putnam (1995, s. 66) referer til egenskaper ved sosial organisasjon i form av nettverk, normer og sosial tillit. Den vanlige oppfattelsen er at sterke bånd bygger samhold og tilhørighet, mens svake bånd har en positiv effekt på spredning av informasjon og tillit (Sabatini, 2009, s. 430), noe som igjen er med på å danne grunnlaget for informasjon om og tillit til det omkringliggende samfunnet utenfor situasjonen.

Ifølge Oldenburg genererer tredjesteder svake bånd i form av at å være et sted som er åpent og tilgjengelig for alle (Oldenburg, 2013, s. 16). Begrunnelsen for dette kan være at samvær på puben gir en form for utvidet omgangskrets, og foster dermed en mulighet for interaksjon med andre og flere mennesker enn det de gjør på første- og andresteder. Som en av gjestene sa; «Her hilser jeg alltid på fremmede folk, og prøver hvert fall å slå av en prat». Ifølge Granovetter (1973, s. 1387) er svake bånd uunnværlige for individets muligheter for integrering i samfunnet.

Det er forsket mye på betydningen sterke bånd har for sosialisering, sosialt samværs betydning og for positive følelser (well-being), men mindre på betydningen av de svake

bånd eller av betydningen bekjente og fremmede har (Sandstrom & Dunn, 2014, s. 910). Interaksjon med svake bånd er relatert til subjektiv well-being og følelse av tilhørighet (Sandstrom & Dunn, 2014, s. 920). På den måten kan betydningen av svake bånd som formes på puber og tredjesteder, være av like stor betydning for vår helse som interaksjon med familie og kollegaer på første- og andresteder.

Oldenburg fremhever at det ikke er noen inklusjonskriterier på tredjesteder. Gjestene kan komme og gå som de vil, og det er ingen krav til oppmøtetidspunkt eller regelmessighet. De forplikter seg heller ikke til å delta på spesifikke aktiviteter, eller å betale medlemsavgift. Ifølge Oldenburg er dette med på å fasiliterere en demokratisk prosess; puben er åpen for alle, uavhengig av sosial status (Oldenburg, 1999, s. 22). Gjestene på puben kan være selvstendig næringsdrivende eller uføretrygdede, gifte/samboere eller eneforsørgere. Puben kan slik ha en utjevnende effekt, eller med Oldenburgs ord: «it transforms those who owns delivery truck and those who drive them into equals (Oldenburg, 1999, s. 25). Ifølge Goffman (1959/2014, s. 74) vil også medlemmer av et lag (som gjester/stamgjester på en pub) ofte dekke over strukturelle eller sosiale skillelinjer, og slik skape samhold både i øyeblikket og over tid. Sosiabilitet (samvær for samværets skyld) i seg selv fremmer slik likhet (Album, 1994, s. 96, Skjælaaen, 2018, s. 104). Samtidig kan det reises noe kritikk på om dette er et utopisk syn på puben som sosialt utjevnende arena. I praksis er mange puber uformelt strukturert etter klasse, kjønn og etnisitet, og det forekommer diskriminering etter sosial klasse, funksjonsevne og etnisitet (Likestillings- og diskrimineringsombudet, 2009)

Goode & Anderson (2015) viser imidlertid til at konflikter også kan oppstå på puber i form av at etablerte normer for bruk av puben brytes, at stamgjester forstyrres av de som vanligvis ikke bruker puben og at gjestene er misfornøyd med hvordan puben drives. Alt dette kan skape kilder til konflikt. I forbindelse med dette studiet, kan for eksempel min observasjon ha virket forstyrrende på gjestene. Som vist i metodekapittelet følte jeg en fredag ubehag under observasjon. Dette kan ha handlet om brudd på fellesskapsfornemmelsen, på normene for hvordan man skal oppføre seg på puben, og at jeg som utenforstående og observatør ble et forstyrrende element som de ikke ønsket på «sin» pub. På den annen side virket det som om gjestene tilpasset sin bruk av puben til tider hvor de identifiserte seg med de andre gjestene, for eksempel ved å bruke puben på

tidlig ettermiddag, men unngå kvelder og helger. «De bruker puben som et utested, ikke sånn som vi. Vi gjør det på en annen måte».

Felles for gjestene var at de fremhevet samtalen som hovedaktivitet, og eiere/ledere tilrettela også for samtaler ved å ikke spille for høy musikk. På en side fremhevet gjestene at de kunne føre samtaler om alt; «Ja, da sitter vi og løser verdensproblemer» og være fortrolige, og på den andre side til det som Album (1994, s. 89) refererer til som tomt, innholdsløst prat; «Sitte og surre litt. Juge og skryte litt og...» og «Det er ikke så veldig saklig det vi kommer frem til noen ganger». Album skiller mellom substans og seremoni, hvor substansen er innholdet; Album benevner det som «å snakke noe ordentlig» mens en gjest snakket om prat «på et helt annet nivå». Praten i forbifarten, for eksempel til andre gjester i form av korte konstaterende ordvekslinger i form av «Du sitter her, ja» har mer seremonielle innslag (Album, 1994, s. 92). Folk snakker sammen for å kunne være sammen og for å kunne opprettholde eller utvikle relasjoner (sterke/svake bånd). Ifølge Album (1994, s. 89) kan man gjerne bytte ut innholdet i praten, uten at det ville endre situasjonen. Det er samværet i seg selv som er av interesse.

Ny forskning (Broadway & Engelhardt, 2019, s. 1 – 18) har sett på om tredjesteder som kafeer fremdeles oppfyller vilkårene for ansikt til ansikt – kommunikasjon. Broadway & Engelhardt (2019, s. 1) fant at digitalisering har overtatt for dialog på flere steder, som for eksempel på visse former for kafeer. Mitt datamateriale viser ingen indikasjoner på at digitalisering har overtatt på pubene jeg har besøkt. Jeg observerte ingen som satt med mobil eller pc, og informantene trakk frem kommunikasjonen med andre gjester den viktigste grunnen for bruk av puben. Imidlertid var det en eier/daglig leder som var bekymret for at det på sikt kan bli færre gjester; «Ja, for folk blir kjørt mer og mer inn i det digitale [...]. De sitter hjemme med alt det digitale».

Det har blitt diskutert om virtuelle tredjesteder kan ha samme funksjon som tredjesteder, men ifølge Oldenburg ville ikke dette ha samme funksjon som steder hvor mennesker møtes ansikt til ansikt. Han begrunner dette med at man på virtuelle/sosiale medier har en tendens til å foretrekke likesinnede, mens man på puben ikke kan foreta samme utvalg av meningsfeller og at det på «ekte» tredjesteder er ulike mennesker som er der av ulike grunner, og at forskjellen mellom digital kommunikasjon og kommunikasjon ansikt til ansikt er som forskjellen mellom å være en deltaker og en tilskuer (Lasch sitert, i

Oldenburg, 2013, s. 9). På den annen side har media i den siste tiden hatt fokus på hvor viktig virtuelle vennskap kan være for enkeltpersoner (Schaubert, 2019).

Ifølge Oldenburg (1999, s. 34) er det gjestene (og da hovedsakelig stamgjester) som gjør tredjesteder attraktive, og ikke de ansatte. Uten gjestene er stedet bare en fysisk arena. Det er menneskene som gjør stedet levende: «The third place is just so much space unless the right people are there to make it come alive» (Oldenburg, 1999, s. 33). Dette er sammenfallende med det mine informanter forteller om bruk av puben.

Imidlertid så viser mitt datamateriale også at ansatte er av stor betydning, og spiller en rolle for sosial interaksjon på puben. Det er imidlertid ikke nødvendigvis slik på alle puber. Skjælaaen (2018, s. 10-12) observerte på seks ulike puber i sitt feltarbeid om identitet og fellesskap på puben om morgenen. På flere av dem foregikk det meste av den direkte interaksjonen mellom ansatte og gjester, mens på en av dem var det lite interaksjon.

I min studie handler forholdet mellom gjester og ansatte både om hvordan gjestene blir tatt imot «Du møter et smil», behandlet og ivaretatt. En av gjestene omtalte en ansatt som mamma «Ja, bare for gøy. Jada, hun passer så på oss atte». De omtaler at gjester og ansatte «blir som en liten familie, på en måte». Scrambler & Tjora (2012, s. 48 – 51, Tjora & Schrambler, 2013, s. 82) introduserte ideen om «familiære-/kjennskapsbånd» og at slike bånd kan ha betydning for helse og levealder, i tillegg til sosial kapital, tilhørighet og sosiale nettverk. De hevder at familiære bånd er like betydningsfulle for helse og levetid som andre former for sosial kapital.

Det er ikke omgivelsene, men de andre gjestene som gjør stedet attraktivt. Slik fyller tredjesteder som puber en viktig funksjon i form av uformelt sosialt liv. På samme måte som hjem og jobb spiller en viktig rolle for tilfredshet i livet, så kan tredjesteder bidra til å oppfylle behovet for sosial interaksjon, som en viktig faktor for å leve et sunt og tilfredsstillende liv (Campell, 2015, s. 157). Ifølge Oldenburg gir tredjesteder rom for sosial interaksjon. Gjensidigheten i interaksjonen mellom individet og dets relasjoner bidrar til individets well-being, noe som igjen har betydning på et mer overordnet samfunnsmessig nivå (Oldenburg, 2013, s. 11). I tillegg finnes det studier som tilsier at plassen i seg selv også er betydningsfull. I en studie om eldres plasstillhørighet antas

stedstilknytning å opprettholde eldres identitet og well-being (Wiles et al., sitert i Campell 2017, s. 159). I tillegg henger konstruksjon av identitet sammen med hvilke plasser en ønsker å bli assosiert med (Beck & Beck-Gernsheim sitert i Henriksen & Tjora, 2018, s. 353).

I tillegg til å knytte en følelse av tilhørighet til personene på tredjesteder, så indikerer også annen forskning at stedet i seg selv også har betydning. Rosenbaum (2006, s. 61) viser også til annen forskning som tilsier at tredjesteder ikke bare er fysiske omgivelser, men også observerbare aktiviteter, funksjoner og meninger, som har utspring i sosiale relasjoner. Det er forholdet til menneskene som gjør stedet meningsfullt (Gustavson, sitert i Rosenbaum 2009, s. 61). Rosenbaum har utarbeidet en relasjonell modell av tredjesteder hvor han ser på hvordan tredjesteder dekker fysiske, sosiale og emosjonelle behov. De fysiske behov utgjør den praktiske funksjonen; et sted å være og mulighet til å kjøpe mat eller drikke. De sosiale behov er fellesskapet og de emosjonelle er sosial støtte (Rosenbaum, 2006, s. 70). Hver av disse funksjonene har betydning for helse.

I tillegg til å ha betydning for individets helse ved å bidra til samhold og sosial kapital (Cabras & Mount, 2017b) har også opplevelsen av tilgjengelighet til tredjesteder betydning både for opplevd livskvalitet og for tilfredshet med lokalmiljøet (Rosenbaum 2009, s. 343; Dunbar et al., 2017, s. 128). Hickman (2012, s. 222) viser til at tredjesteder fyller en sosial nøkkelfunksjon ved å være offentlige sosiale rom hvor innbyggerne kan samhandle, spesielt de som står utenfor arbeidslivet (levekårsutsatte områder i Storbritannia). Underforliggende ligger troen på at sosial interaksjon på lokalsamfunnsnivå øker innbyggernes livskvalitet (Camora, sitert i Hickman, 2012). Tredjestedene ble også sett på som markører for helse og et levende lokalmiljø (Hickman, 2012, s. 232), selv om ikke alle er brukere av puben.

Det er også forsket på pubens betydning for well-being og samhold i lokalsamfunnet på den engelske og irske landsbygda. Cabras & Mount (2017a) fant en positiv korrelasjon mellom puber og samhold i lokalsamfunnet, og at puber som «tredje steder» også bidrar til å fremme sosial kapital ved å styrke nettverket mellom ulike grupper i lokalsamfunnet.

I andre land, som England og Irland, har puber blitt sett på både som et sosialt problem, og som uttrykk for nasjonal identitet. I Norge er ikke puben et uttrykk for nasjonal identitet

på tilsvarende måte, men jeg har tidligere vist til at puben fyller en funksjon som tredjested for gjestene.

I sin doktorgradsavhandling om identitet og fellesskap på puben om morgenen skriver Skjælaaen (2018, s. 57) følgende; «Det er et basalt, nærmest banalt argument i denne studien at puben, i tillegg til å tilby øl, også tilrettelegger for tilhørighet med andre mennesker». Og ja, man kan si at det ikke trengs forskning for å resonnerer seg frem til at fellesskapet, og derved tilhørigheten som oppstår på puben, oppleves som et gode for gjestene som går der.

Fellesskapet som oppstår, kan ifølge Skjælaaen (2018, s. 83-109), deles inn i tre ulike former; alene sammen, tilfeldig sammen og sammen som vanlig, som kjennetegnes av ulike former for interaksjon og ulike relasjonelle bånd. Dette er funn som gjenspeiler seg i mitt datamateriale; samværet varierer i ulike grader av fellesskap. Noen kom alene, drakk en øl og leste avisen, og gikk igjen. Album viser også til at det å være «tilsynelatende passivt tilstede» gir beredskap for samvær, og at det å være på samme sted, selv uten å snakke med andre også kan innebære et fellesskap (Album, 1996, s. 86). En eier/daglig leder fortalte følgende om en gjest som var innom puben daglig: «Han tar en øl. Sitter her og tar en øl. Bruker en time på den. Det er bare for å sitte her. Prater ikke noe særlig, bare sitter her for å se folk».

«Tilfeldig sammen» viser til det Skjælaaen kaller en mer flytende form for fellesskap, hvor gjestene kom uten avtale, men ender opp med samvær med kjente eller ukjente. Flere av informantene mine viste til dette, og så fordelene i det mer uforpliktende samværet. Den tredje formen «sammen som vanlig» viser til et samvær som preges av repetitiv samhandling med de samme, via avtaler eller mønster etablert over tid (stamgjester/regulars).

Å opprettholde meningsfulle sosiale relasjoner fremmer helse, og forebygger både fysisk og psykisk uhelse. Betydningen av utelivet som sosialiseringarena kan også ses opp mot støttende miljøers betydning for helse. Sosiale relasjoner bidrar til tilgang til ressurser som ulike former for støtte, som er avgjørende for menneskets opplevelse av livskvalitet (well-being) (Holt-Lunstad et al. 2010; Glover 2018).

Felleskapet organiseres ikke bare av de fysiske rammene, men også av observerbare aktiviteter, funksjoner og mening, som ofte oppstår gjennom sosiale relasjoner mellom mennesker, slik mine informanter forteller om aktiviteter som har oppstått ut fra gjestenes initiativ.

Mange av mine informanter kalte puben for «sitt andre hjem». Puben er ikke bare et sted for konsumering, men fyller også emosjonelle behov ved å være et sted for fellesskap og sosial støtte (Rosenbaum, 2006, s. 61). Dette skapes ikke av pubens fysiske omgivelser eller av de ansatte, men er noe som utvikles i interaksjon. Toffler (sitert i Aasbrenn 2004, s. 13) bruker begrepet prosument. Prosumenten er både en aktiv medspiller i en tjenesteleveranse, en PRODusent, og en bruker av tjenesten (konSUMENT). Begrepet er først og fremst brukt i tjenesteutvikling, men jeg ser paralleller til bruk av puben på tredjested. Gjestene bruker pubens lokaler og kjøper en vare, samtidig som de er med på å skape innholdet i det som skjer utover selve konsumpsjonen. Dette gjelder ikke bare i overført betydning, i form av fellesskapsfølelse, kollektiv bevissthet og atmosfære, men gjestene forteller også at de har innvirkning på driften i form av valg av tv-kanaler (jfr. trav og fotball), bygging av uteplass og etablering av strikkekafé. Gjestene får slik en form for «medvirkerrolle» og prosument.

4.3 Alkohol og beruselse

Flere av informantene fremhever at bruk av alkohol ikke er hovedårsaken til at de oppsøker puben, og at det ikke er nødvendig å drikke alkohol for å oppleve puben som en god møteplass. Andre sier at de går dit fordi de er glade i en øl, og at det er noe av det som trekker, i tillegg til andre gjester og personale. Flere fremhever alkoholens instrumentelle verdi, i form av at gjestene ved å ta seg en øl eller et glass vin opplever at det er lettere å komme i kontakt med andre, og de opplever at det bidrar til å slappe av og skape en form for sosial glid.

Også slapper du mer av kanskje. Løsner mer på tungebåndet. Når du tar en pils, eller et glass vin, så kommer du mere på gli, hvis det er noe du har på hjertet, så blir det mere litt diskusjoner og samtaler rundt det, tenker jeg.

Felles for intervjupersonene er likevel at det ikke er alkoholen som trekker, men samholdet: «Det er menneskene som trekker, og de som står bak baren». Alkohol kan

drikkes hjemme, men å gå på puben oppfattes av flere gjester å gi noe mer i form av et fellesskap. En gjest formulerte det slik:

Jeg kan selvfølgelig ta et glass hjemme, eller.. men det er ikke det samme. Akkurat som hvis man går i badstue i (navn på svømmehall). Det hører jo fellesskapet til. Sitte der og drikke, istedenfor og sitte i badstue hjemme for meg selv og surre.

Både eier/daglig leder og gjester er opptatt av at alkoholinntaket bør begrenses ved at eiere og daglige ledere opprettholder grenser for inntak av alkohol, og de ønsker ikke for mye beruselse. Gjestene fremhever at det er viktig at utestedet er seriøst og «drives reint», og at overskjenking ikke skal foregå. Begge parter er opptatt av at overstadig beruselse ikke er ønskelig. Samtidig så kan det for ansatte oppleves vanskelig å vurdere beruselsesgraden, og de er opptatt av at avvisning av gjester som er for fulle og ikke skal få kjøpt mer alkohol, skal skje på en måte som ivaretar integriteten deres. Flere av gjestene nevner også at hvordan de opplever eiers seriøsitet og overholdelse av alkohollovgivningen er av betydning. Flere velger vekk andre steder, som de oppfatter at har et høyere beruselsesnivå enn «sin» pub.

Både gjester og eiere/daglige ledere uttrykker at å overholde grenser og lovgivning gir trygghet. Spesielt er gjestene opptatt av drivers seriøsitet:

For meg så betyr det jo også mye at denne puben drives reint (...). Du driver ikke pub i 20 år om du ikke driver reint. Så de har vært flinke til å klare seg. De har drevet reint og ryddig. Og det skyldes jo da at det blir tilrettelagt sånn at vi alltid ved hva vi kan tillate oss og ikke tillate oss. Du blir tatt godt vare på, og får beskjed om.. Det har vel skjedd en gang eller to at jeg har fått beskjed om at nå er det på tide å gå hjem, og da gjør du det.

Både gjester og eiere/daglige ledere uttaler at de mener det er bedre å drikke alkohol ute sammen med andre, enn hjemme alene:

Det er døden det å sitte hjemme alene og drikke hjemme for seg selv. Begynner man med det, kan det være fort gjort at en blir sittende. Hjemme, og at man ikke kommer seg ut.

Spesielt en eier av en av de brunere pubene er også opptatt av dette, og poengterer at ved å drikke på en pub, så er det ansatte som ifølge lovverket skal sørge for at de ikke drikker for mye. Eier/daglig leder på den bruneste puben var den som tydeligst uttalte dette. Han var også den som uttrykte at de nok var den puben som hadde flest gjester med alkoholproblemer

For de folkene, de vil jo fortsatt eksistere, de forsvinner jo ikke. De vil fortsatt være folk som vil ha et problem med alkohol, men da ville de nok blitt mye mer hjemme tenker jeg, og hjemme tror jeg nok blir nok veldig feil for dem, for da har du ingen kontroll på de. Hos oss så er det nok ordnet forhold. De hysjer hverandre ned, og sier nå må du gå.

4.4 Diskusjon alkohol og beruselse

Det ville være underlig å se på puben som helsefremmende arena uten å ha et blick på alkoholbruk. I et folkehelseperspektiv er alkoholbruk en av risikofaktor for uhelse. Som tidligere nevnt er alkoholkonsum en av de viktigste risikofaktorene for tap av friske leveår, knyttet til befolkningens samlede alkoholkonsum og drikkemønster (Folkehelseinstituttet [FHI], 2018). Ut ifra dette, vil alkoholbruk ikke ha noen helsefremmende effekter på fysisk helse, og det er ingen aktiviteter på puber som kan sies å bidra til dette. Min oppgave er dermed begrenset til å se på mulige konsekvenser for den psykiske helsen, i form av å se på de sosiale aspektene ved alkoholbruk.

Gjestene er opptatt av å forklare at alkohol ikke er hovedårsaken til at de oppsøker puben. De trekker frem alkoholen som sosialt bindemiddel og som noe som bidrar til å fremme god stemning og dialog med de andre gjestene. Dette viser til alkoholens instrumentelle verdi i form av å være symbolsk og kommunikativ, og noe som skaper en frihetsfølelse og en følelse av time-out fra hverdagslivet, i tillegg til å være en viktig del av sosialisering med andre (Træen & Hovland 1999, s. 204; Parke et al. 2018, s. 85 – 94, Buvik, 2019).

Alkohol kan også ha en funksjonell rolle. Dunbar et al. (2017, s. 118 – 133) fant at de som drikker sammen med andre har flere venner som kan tilby sosial støtte og føler seg mer knyttet til og har mer tillit til lokalsamfunnet. Alkohol trigger endorfinsystemet og sosial bruk kan ha samme effekt som latter og andre aktiviteter som bidrar til å styrke sosiale bånd. Dunbar et al. viser til at de som hadde en lokal pub som de ofte besøkte var

mer sosialt aktive, mer tilfredse med livet og hadde større sannsynlighet for å ha tillit til andre i lokalsamfunnet. Imidlertid var disse funnene begrenset til (moderat) bruk av alkohol på tredjesteder (puber). De fant ikke samme resultat på sosial alkoholbruk utenfor puben. Der var alkoholens sosiale funksjon begrenset til å opprettholde eksisterende relasjoner, mer enn å initiere nye med fremmede (Dunbar, et al. 2017, s. 129).

I en undersøkelse om (moderat) alkoholbruks symbolske og sosiale mening blant arbeidskollegaer (utenfor arbeidstid) fant Buvik (2019) at alkoholbruken ble sett på både som et overgangsritual og som et ritual for å styrke gruppesamhold i form av å bygge fellesskap og positive relasjoner. På den annen side kunne de som ikke drakk alkohol bli holdt utenfor dette fellesskapet, og alkoholbruken kunne slik også fremme utenforskap.

Selv om mine informanter hadde et positivt syn på alkoholbruk på puben, var de flere av dem tydelige på at dette gjaldt den psykiske helsen, og ikke den fysiske «Når det gjelder fysisk helse, så burde vel alle utesteder vært forbudt, for det er jo veldig skadelig i for mye kvantum. Men som sosial plass [...], så tror jeg det er viktig å ha et sted å møtes og ha det hyggelig». Gjestene ga også uttrykk for at andre kunne ha fordommer om deres bruk av puben, fordi å gå på pub er så nært knyttet opp mot alkoholbruk. Det tradisjonelle norske drikkemønsteret er at det drikkes i helger, ferier og i noen grad til hverdags (Hoverak & Bye, sitert i Skjælaaen 2018, s. 19). Bruk av alkohol utenfor det etablerte drikkemønsteret kan forbindes med skam, da det bryter med samfunnets drikkenormer. Samtidig så er det ikke like stigmatiserende å gå på pub på ettermiddagen, som det er å gå på pub om morgenen. På den måten representerer alkoholbruken på puben på ettermiddagen kanskje ikke i like stor grad avvik og desintegrasjon fra samfunnet (Skjælaaen, 2018, s. 103).

Og kanskje er det slik, at det tross alt er bedre å drikke sin øl ute, hvor lovverk og normer kan bidra til en mer kontrollert form for alkoholbruk, hvor gjestene i tillegg får en opplevelse av tilhørighet og fellesskap? I følge Babor (2010, s. 773) gir skjenkesteder mulighet til å forebygge alkoholrelaterte skader, for eksempel ved å gi de som jobber der opplæring i ansvarlig alkoholhåndtering og konflikthåndtering.

5 Oppsummerende diskusjon

I sin studie om pasienter på sykehus formulerer Album seg slik: «Mitt ideal er å fortelle noe (fra sykehuset) som gjør at leserne kan si, etter at de har lest hva jeg har skrevet, at de visste det fra før. Men det må være etterpå de innser at de visste det» (Album, 1996, s. 226). Som et mål, men helt uten sammenligning forøvrig, har jeg ønsket å sette ord på det alminnelige kjente ved bruk av puben. I mitt datamateriale har informantene sagt noe om pubens betydning for dem. Det er ikke tilgang til alkohol som er det viktigste. Alkohol kan de også drikke hjemme. Så puben tilbyr noe mer, i form av fellesskap og tilhørighet.

Som vist i innledningen var mitt utgangspunkt for interesse for temaet med en historie om en pub som brant, og hvor flere stamgjester døde i løpet av stengeperioden. Nå kan det ikke sies at det nødvendigvis er en årsakssammenheng. Det står ikke noe om hvorfor de døde, eller om de døde fordi de ikke kunne gå på puben sin, men materialet viser at fellesskapet på puben er viktig for dem som går der. Det de forteller om puben, oppfyller Oldenburgs karakteristikk av et tredjested. Puben legger til rette for sosial interaksjon og fellesskap, der samtalen ansikt til ansikt er i fokus. Gjestene vektlegger likestilte relasjoner, tilhørighet, sosial støtte og uforpliktende samvær. Eiere/daglige ledere forteller om hvordan de tilrettelegger for samtaler og forsøker å skape et miljø og et fellesskap på puben. Både gjester og ansatte vektlegger betydningen av å ha et sted å gå til, hvor man kan møte andre mennesker og nyte alkohol under trygge rammer.

I den nyeste folkehelsemeldingen (HOD, 2019, s. 8) er forebygging av ensomhet en av innsatsområdene regjeringen ønsker å forsterke. Ensomhet ses som en folkehelseutfordring og de tre hovedmålene i strategien er å stimulere til økt sosial deltakelse, få mer kunnskap om ensomhet og effektive tiltak og å arbeide systematisk for å forebygge ensomhet og øke sosial støtte (HOD, 2019, s. 43).

I denne folkehelsemeldingen fokuseres det først og fremst på tiltak rettet mot barn og unge, eldre og utsatte grupper, men også på å etablere og legge til rette for sosiale møteplasser. Mennesker som har tilgang til, og bruker, sosiale møteplasser har større sannsynlighet for å ha ansikt til ansikt interaksjon og forme relasjoner, noe som igjen har betydning for well-being, ved å gi tilgang til ressurser, vennskap og emosjonell støtte (Berkman & Glass, sitert i Glover, 2018, s. 26). Flere av gjestene trakk frem at det ikke finnes noen andre alternativer som kan være et tredjested på samme måte som puben,

eldresenter følte de seg for unge til, kafeer stenger tidlig, treningssenter koster penger, og de kom ikke med noen andre alternativer som kan tilby de samme formene for fellesskap som de opplever å få på puben. Det er en rekreasjonsarena som kan bidra til å fremme meningsfulle relasjoner som kan produsere sosial kapital som kan bidra til å styrke well-being og livskvalitet.

Skjenkesteder som puber er en arena for sosial interaksjon og for opprettholdelse og utvikling av sosiale relasjoner. Dette er viktig i et folkehelseperspektiv. Mangel på sosial støtte utgjør en risiko for sykelighet og dødelighet i større grad enn både røyking og alkoholbruk (Holt-Lunstad et al., 2010, s. 14).

Bruk og synet på puber er preget av en viss ambivalens hvor alkoholbruk ses opp mot behovet for sosiale møteplasser. Alkoholbruk på puber er ofte forbundet med uro, ordensforstyrrelser, overskjenking, og slik tradisjonelt mer en arena for forebyggende innsats med en mer patogen tilnærming som fokuserer på å forebygge eventuelle skadevirkninger. Det har tradisjonelt vært lite fokus på pubens funksjon som sosial møteplass, selv om mange av innsatsene rettet mot utelivet også kan sies å ha et helsefremmende perspektiv, i form av å lære opp bransjen til å valg som kan bidra til å fremme gjestenes helse, for eksempel ved overholdelse av alkoholloven.

Folkehelsemeldingen (HOD, 2019) følges opp av en egen strategi for å forebygge ensomhet ved å stimulere til sosial deltakelse, sette ensomhet på dagsorden i et folkehelseperspektiv og samarbeide med frivillig sektor og private aktører om å utvikle gode nærmiljø og gode møteplasser. Som nevnt er barn og unge, og eldre hovedmålgruppen i denne strategien, samt utsatte grupper. Men hva med mellomgruppene i alderen 25 – 60? De kommer med som en del av det å bygge de sosiale møteplassene i lokalsamfunnet. Men hvem skal definere dem? Hva er en «riktig» sosial møteplass? Handler det mest om turveier, litteraturgrupper, bibliotek eller frisklivssentraler? Er kafeer en bedre sosial møteplass som gir bedre helse enn det å gå på pub? Og er det i så fall alkoholen som er den utslagsgivende faktoren?

I sin forskning på helse og kultur knytter Baklien og Carlsson (2000, s. 122) betydningen av sosialt samvær opp mot røyking og bingo. De stiller også spørsmål om det å røyke ute, er sunnere enn det å sitte hjemme alene og røyke, samt viser til at en ikke skal undervurdere for eksempel kulturtiltak som bingo sin betydning som basis for sosial

nettverksbygging for ferske pensjonister, noe som på sikt kan virke kontaktskapende og øke livskvaliteten (Dahle, sitert i Baklien og Carlsson, 2000, s. 122). Uansett hvor skadelig det er å drikke alkohol, så er det som med røyking sannsynligvis sunnere å drikke sammen med andre, i kontrollerte omgivelser, enn å sitte alene.

Skjælaaen stiller i sin doktorgrad også spørsmålet: «Ville alkoholikere drikke mindre om de gikk ut blant andre? Og burde det være et råd, at om du uansett starter dagen med å drikke, burde du gjøre det blant andre?» (Skjælaaen, 2018, s. 61). Jeg stiller et spørsmål på lik linje; bør det tilrettelegges for at mer av alkoholomsetningen skjer ute? Hvor lover, regler, bevilling, og normer setter grenser? Kan vi forebygge ved å støtte oppunder ved å strukturere samfunnet omkring, i form av eks. lokal alkoholpolitikk og opplæring for bransjen, for å legge til rette for gode valg, men likevel anerkjenne betydningen av de sosiale relasjonene og av puben som sosial møteplass?

Betydningen av puben som sosial arena er også beskrevet i en studie av gjestene i og rundt Jelly`s place (Anderson, 2005). Der fortelles det om at gjestene, i en periode puben var stengt, likevel møttes utenfor puben i en måneds tid. De kunne drukket andre steder, men det var ingen spesifikke andre steder hvor de kunne finne «the peculiar quality of of sociability» (Anderson, 2005, s. 42). Deres status og tilhørighet kunne ikke så lett overføres til andre puber eller andre steder. Kan dette ses i sammenheng med historien om den lokale puben som brant?

Den salutogene tilnærming retter fokus mot forhold som bidrar til å opprettholde og fremme helse. Ved å definere slike helsefremkallende forhold kan helse opprettholdes og skapes på bakgrunn av å «lære» av faktorer som er helsefremkallende. Ut fra et personorientert perspektiv er det på personnivå den enkelte som best kan formidle hva som er helsefremmende faktorer og som skaper mål, mening og «et godt liv». På systemnivå handler det om å styrke forutsetningen for disse helsefremmende faktorene.

Å utvikle utelivet som helsefremmende arena krever intervensjoner som både forebygger og fremmer helse, samtidig som man opprettholder utelivet som attraktiv arena for rekreasjon. Spennet mellom utelivet som en mulig helseskadelig setting og utelivet som en potensiell helsefremmende setting er verdt å utforske videre.

Litteraturliste

- Aasbrenn, K. (2014). *Etter smilekursene. To tekster om leverandør- og kunderoller i en modernisert tjenestøkonomi* (Rapport 21/2004). Elverum: Høgskolen i Hedmark
- Album, D. (1994). Innholdsløs meningsfullprat. *Sosiologisk tidsskrift* 2(1994), 89-108.
- Album, D. (1996). *Nære fremmede*. Otta: Tano.
- Anderson, E. (2005). Jelly`s place. An ethnographic memoir. *International journal of politics, culture and society*, 19(1), 35-52
- Antonovsky, A. (1996). The salutogenic model as a theory to guide health promotion. *Health promotional International*, 11(1), 11-18
- Babor, T.F. (2010). Alcohol. No ordinary commodity. A summary of the second edition. *Addiction*, 105(5), 769-779.
- Baklien, B. & Buvik, K. (2014). *Oslo gjør utelivet tryggere – evaluering av SALUTT*. (SIRUS-rapport 3/2014). Hentet fra <https://www.fhi.no/publ/2014/oslo-gjor-utelivet-tryggere-evaluering-av-salutt/>
- Baklien, B. & Carlsson, Y. (2000). *Helse og kultur. Prosessevaluering av en nasjonal satsing på kultur og helsefremmende virkemiddel* (NIBR prosjektrapport 2000:11). Hentet fra <https://docplayer.me/203041-Helse-og-kultur-bergljot-baklien-og-yngve-carlsson-prosessevaluering-av-en-nasjonal-satsing-pa-kultur-og-helsefremmende-virkemiddel.html>
- Baklien, B. & Skjælaaen, Ø. (2012). Loven, fylla og kommunene. *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 53(1), s. 4-32.
- Bellis, M.A., Hughes, K. & Lowey, H. (2002). Healthy nightclubs and recreational use. From harm minimization to a healthy settings approach. *Addictive behaviors* 27(6), 1025-1035
- Bellis, M.A., Hughes, K., McVeigh, J., Thomson, R. & Luke, C. (2005). Effects of nightlife activity on health. *Nursing standard*, 19(30), 61-73.
- Blaxter, M. (2010). *Health*. (2. utg.). Cambridge: Polity Press
- Broadway, M.J. & Engelhardt, O. (2019). Designing places to be alone or together. A look at independently owned Minneapolis coffeehouses. *Space and culture*. 1-18, DOI: 10.1177/1206331218820244 journals.sagepub.com/home/sac
- Buvik, K. (2019). It`s time for a drink! Alcohol as an investment in the work environment, *Drugs: Education, Prevention and Policy*, DOI: <https://doi.org/10.1080/09687637.2019.1570082>, 1-6

- Buvik, K. & Baklien, B. (2014). Street-level alcoholpolicy: Assessing intoxication at drinking venues in Oslo. *Drugs, education, prevention and policy*, 21(5), 380-387
- Buvik, K. & Baklien, B. (2015). «Girls will be served until you have to carry them out». Gendered serving practices in Oslo. *Addiction research & theory*, 24(1), 17-24
- Buvik, K. & Rossow, I. (2015). Factors associated with over-serving at drinking establishments. *Addiction*, 110(4), 602-209
- Cacioppo, J.T. & Cacioppo, S. (2018). The growing problem of loneliness. *The Lancet*, 391(10119), 426-426
- Campell, N. (2017). There`s no place like third place: starting to generalize the qualities and value of third places. *Housing and Society*, 44(3), s. 157-172
- Carlquist, E. (2015). *Well-being på norsk*. (IS-2344). Hentet fra <https://www.helsedirektoratet.no/search?searchquery=well-being+p%C3%A5+norsk&type=helsedirektoratet%3Arapport>
- Cabras, I. & Mount, M.P. (2017a). Assessing the impact of pubs on community cohesion and well-being in the English countryside: A longitudinal study. *International journal of contemporary hospitality management*, 29(1), s. 489-506
- Cabras, I. & Mount, M.P. (2017b). How third places foster and shape community cohesion, economic development and social capital: The case of pubs in rural Ireland. *Journal of rural studies*, vol. 55, 71 – 82, <https://ezproxy1.usn.no:3528/10.1016/j.jrurstud.2017.07.013>
- Club Health. (2012). *Set of Standards to improve the health and safety of recreational nightlife venues*. Hentet fra http://club-health.eu/docs/EN/Club_Health_standards_manual_EN.pdf
- Dooris, M. The setting approach: looking back, looking forward. I Scriven, A. & Hodgins, M. (Red.). *Health promotion settings. Principles and practice*. (17-34). London: SAGE publications inc.
- Dunbar, R.I.M, Launay, J., Wlodarski, R., Robertson, C., Pearce, E., Carney, J. & MacCarron, P. (2016). Functional benefits of (modest) alcohol consumption. *Adaptive human behavior and physiology*, 3(2), 118-133.
- Emslie, C. & Hunt, K. (2013). The role of alcohol in forging and maintaining friendship among Scottish Men in Midlife. *Health Psychology*, 32(1), 33 – 41
- Folkehelseinstituttet. (2018, 9. oktober). Alkohol i Norge. Hentet fra

<https://www.fhi.no/nettpub/alkoholinorge/>

- Friberg, J.H. (2019). Tvilssomme informanter, troverdig forskning? *Norsk sosiologisk tidsskrift* 3(2), 119-136
- Glover, T.D. (2018). All the lonely people. Social isolation and the promise and pitfalls of leisure. *Leisure sciences*, 40(1-2), 25-35.
- Goffman, E. (1959/2014). *Vårt rollespill til daglig*. Oslo: Pax Forlag
- Goode, A. & Anderson, S. (2015). It`s like somebody else`s pub. Understanding conflict in third place. *Advances in consumer research*, 43, 346-351
- Granovetter, M.S. (1973). The strength of weak ties. *American Journal of Sociology* 78(6), 1360-1380
- Green, J., Tones, K., Cross, R. & Woodall, J. (2015). *Health promotion. Planning and strategies*. London: Sage
- Griswold, M. G, Fullman, N., Hawley, C. Kisa, A. Vollset, S.E. & Gakidou, E. (2018). Alcohol use and burden for 195 countries and territories, 1990–2016: a systematic analysis for the Global Burden of Disease Study 2016. *The Lancet* 392(10152), 1015 – 1035, [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(18\)31310-2](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(18)31310-2)
- Hanson, A. (2004). *Hälspromotion i arbetslivet*. Lund: Studentlitteratur
- Helse- og omsorgsdepartementet. (2019). *Folkehelsemeldinga. Gode liv i eit trygt samfunn*. (Meld. St. nr. 19 2018-2019). Hentet fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/84138eb559e94660bb84158f2e62a77d/nn-no/pdfs/stm201820190019000dddpdfs.pdf>
- Henriksen, I.M. & Tjora, A. (2018). Situational Domestication and the origin of the café worker species. *Sociology* 52(2), 351 – 366
- Henriksen, I.M. & Tøndel, G. (2017). Spontane dybdeintervjuer. *Norsk sosiologisk tidsskrift*, 24(3), s. 216-232
- Helliwell, J. & Putnam, R.D. (2004). The social context of well-being. *The Royal Society*, 349(1449), 1435-1446
- Helsedirektoratet. (2016, 14. februar). Ansvarlig alkoholhåndtering. Hentet fra <https://www.helsedirektoratet.no/tema/alkohol/ansvarlig-alkoholhandtering>
- Hickman, P. (2010). “Third places” and social interaction in deprived neighborhoods in Great Britain. *Journal of Houses and the built environment* 28(2), 221-236
- Holt-Lunstad, J., Smith, T.B. & Layton, J.B. (2010). Social relationships and mortality risk. A meta-analytic review. *PLoS Medicine*, 7(7), 1-17, DOI:10.1371/journal.pmed.1000316.g001

- Johannessen, A., Tufte, P.A. & Christoffersen, L. (2016). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*. (5. utg). Oslo: Abstrakt Forlag
- Kalleberg, R., Malnes, R. & Engelstad, F. (2005). *Samfunnsvitenskapens oppgaver, arbeidsmåter og grunnlagsproblemer*. Oslo: Gyldendal Akademisk
- Kurtze, N., Wollscheid, S. & Denison, E.M.L. (2014). *Effekter av tiltak mot overskjenking, skjenking til mindreårige og alkoholrelatert vold/skader i tilknytning til skjenkesteder* (Kunnskapssenteret rapport 13/2014). Hentet fra https://www.fhi.no/globalassets/dokumenterfiler/rapporter/2014/rapport_2014_1_3_overskjenking.pdf
- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2015). *Det kvalitative forskningsintervju*. (3. utg.). Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Lauritzen, H.C. & Baklien, B. (2007). *Overskjenking i Bergen. En oppfølgingsevaluering av Ansvarlig vertskap i Bergen* (SIRUS-rapport 5/2007). Hentet fra <https://www.fhi.no/globalassets/dokumenterfiler/rapporter/2009-og-eldre/sirusrap.5.07.pdf>
- Levang, L.E., Bye, T.A., Hirrich, A., Aas Røkkum, N.H., Ueland Torp, T. & Tjora, A. (2017). Musikkfestivalens kollektive effervesens. *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 58(01), 62 - 83
- Likestillings- og diskrimineringsombudet (2009, 2. november). Utestedsdiskriminering. Hentet fra <http://www.ldo.no/utestedsdiskriminering>
- Lindstrom, B. & Eriksson, M. (2010). *The hitchhiker`s guide to salutogenesis. Salutogenic pathways to health promotion* (Research report 2010:2). Helsinki: Folkhälsan research center
- Oldenburg, R. (1999) *The great good place*. (2. utg.). Philadelphia: Da Capo Press
- Oldenburg, R. (2013). The café as a third place. I Tjora & Schambler (Red.). *Café society* (7-22). New York: Palgrave Macmillan
- Parke, H., Michalska, M., Russel, A., Moss, A.C., Holdsworth, C., Ling, L. & Larsen, J. (2018). Understanding drinking among midlife men in the United Kingdom. A systematic review of qualitative studies. *Addictive behavior reports*, vol. 8, 85-94
- Reingle, J., Thombs, D., Weller, R.M., Dodd, V.J., O`Mara, R. & Pokorny, S.B. (2009). An exploratory study of bar and nightclub expectancies. *Journal of American collage health*, 57(6), 629-638. DOI:10.3200/JACH.57.6.

- Rennestraum, P.A. (2019, 10. Februar). Hvem tente på Park – restauranten? *Varden*. Hentet fra <https://www.varden.no/nyheter/hvem-tente-pa-park-restauranten-1.2580814>
- Rosenbaum, M.S. (2006). Exploring the social supportive role of third places in consumers` lives. *Journal of service research*, 9(1), 59-72
- Rossow, I. (2012) The impact of small changes in bar closing hours on violence: The Norwegian experience of 18 cities. *Addiction*, 107(3), 530 – 537
- Rossow, I. & Baklien B. (2014) Alcohol policy making at the lokal level: complex processes in multiple contexts. *Contemporary Drug problems*, 41(4), 507-521
- Rønningen, G. (2003). Nærmiljø. Nostalgi – eller aktuell arena i forebyggende og helsefremmende arbeid? I Hauge H.A. & Mittelmark, M.B. (Red.), *Helsefremmende arbeid i en brytningstid. Fra monolog til dialog?* (52-73). Bergen: Fagbokforlaget
- Sabatini, F. (2009). Social capital as social networks. A new framework for measurements and an empirical analysis of its determinants and consequences. *The journal of socio-economics*, 38(3), 429-442.
- Sandstrom, G.M. & Dunn, E.W. (2014). Social interaction and well-being: The Surprising power of weak ties. *Personality and Social Psychology Bulletin* 40(7), 910 – 922
- Schaubert, V. (2019, 27. januar). Først da Mats var død, forsto foreldrene verdien av gamingen hans. *NRK*. Hentet fra https://www.nrk.no/dokumentar/xl/forst-da-mats-var-dod_-forsto-foreldrene-verdien-av-gamingen-hans-1.14197198#authors--expand
- Schriener, A. & Hodgins, M. (2012). *Health promotion settings. Principles and practice*. California: SAGE
- Skjælaaen, Ø. (2017). *Alene, sammen. Om former for fellesskap rundt morgenspilsen*, *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 58(4), 409-425
- Skjælaaen, Ø. (2018). *Fuktig frokost: Identitet og fellesskap på puben om morgenen*. (Doktoravhandling). Universitetet i Oslo, Oslo
- Tjora, A. & Schambler, G. (Red.). (2013). *Cafe Society*. New York: Palgrave Macmillian
- Tjora, A. (2017). *Kvalitative forskningsmetoder i praksis*. (3. utg.). Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.

- Torp, S., Kokko, S. & Ringsberg, K. (2014). Promoting health in everyday settings. Opportunities and challenges. *Scandinavian journal of Public health*, 42(15), 3-6
- Törrönen, J. & Maunu, A. (2004). Krogliv, socialitet och kulturella distinktioner. *Nordisk alkohol- og narkotikatidsskrift*, 21(6), 399-415
- Træen, B. & Hovland, A. (1999). Balansegang. Om urbane nordmenns forhold til drikking på offentlige skjenkesteder. *Nordisk alkohol- & narkotikatidsskrift* 16(3), 204 – 212
- Tutenges, S., Bøgkjær, T., Witte, M. & Hesse, M. (2013). Drunken environments. A survey of bartenders working in pubs, bars and nightclubs. *International journal of public health*, 10(10), 4896-4906, doi:10.3390/ijerph10104896
- World Health Organization [WHO] (1986). *The Ottawa charter for health promotion*. Hentet fra <http://www.who.int/healthpromotion/conferences/previous/ottawa/en/>
- Wigenstad, S., Buvik, K. & Baklien, B. (2018). *Samhandling, samarbeid og skjenking: Forvaltning og håndheving av alkoholloven i utelivet* (Rapport 2018). Hentet fra <https://www.fhi.no/globalassets/dokumenterfiler/rapporter/2018/forvaltning-og-handheving-av-alkoholloven-i-utelivet2018.pdf>
- Wiggers, J., Cosidine, R., Hazel, T., Rees, M. & Daly, J. (2001). Increasing the practice of health promotion initiatives by licensed premises. *Health education behavior*, 28(3), 331-340
- Wiggers, J., Cosidine, R., Daly, J. & Hazell, T. (2000). Prevalence and acceptability of public health initiatives in licensed premises. *Australian and New Zealand Journal of public health*, 24(3), 320-322.

Vedlegg

Vedlegg 1: Vurdering fra NSD Personvernombudet for forskning (s. 1-3)

Vedlegg 2: Informasjonsskriv og informasjon om samtykke – eier/daglig leder (s. 1-2)

Vedlegg 3: Intervjuguide – eier/daglig leder

Vedlegg 4: Informasjonsskriv og informasjon om samtykke - til gjester

Vedlegg 5: Intervjuguide – gjester

Vedlegg 1: Vurdering fra NSD Personvernombudet for forskning (s. 1-3)

Anne Inga Hilsen

3045 DRAMMEN

Vår dato: 16.07.2018

Vår ref: 61294 / 3 / AMS

Deres dato:

Deres ref:

Vurdering fra NSD Personvernombudet for forskning § 31

Personvernombudet for forskning viser til meldeskjema mottatt 25.06.2018 for prosjektet:

61294	<i>Helsefremmende puber? En kvalitativ studie på skjenkesteder som helsefremmende setting.</i>
Behandlingsansvarlig	Universitetet i Sørøst-Norge, ved institusjonens øverste leder
Daglig ansvarlig	Anne Inga Hilsen
Student	Nina Sterner

Vurdering

Etter gjennomgang av opplysningene i meldeskjemaet og øvrig dokumentasjon finner vi at prosjektet er meldepliktig og at personopplysningene som blir samlet inn i dette prosjektet er regulert av personopplysningsloven § 31. På den neste siden er vår vurdering av prosjektopplegget slik det er meldt til oss. Du kan nå gå i gang med å behandle personopplysninger.

Vilkår for vår anbefaling

Vår anbefaling forutsetter at du gjennomfører prosjektet i tråd med:

- opplysningene gitt i meldeskjemaet og øvrig dokumentasjon
- vår prosjektvurdering, se side 2
- eventuell korrespondanse med oss

Vi forutsetter at du ikke innhenter sensitive personopplysninger.

Meld fra hvis du gjør vesentlige endringer i prosjektet

Dersom prosjektet endrer seg, kan det være nødvendig å sende inn endringsmelding. På våre nettsider finner du svar på hvilke [endringer](#) du må melde, samt endringsskjema.

Opplysninger om prosjektet blir lagt ut på våre nettsider og i Meldingsarkivet

Vi har lagt ut opplysninger om prosjektet på nettsidene våre. Alle våre institusjoner har også tilgang til egne prosjekter i [Meldingsarkivet](#).

Vi tar kontakt om status for behandling av personopplysninger ved prosjektslutt

Dokumentet er elektronisk produsert og godkjent ved NSDs romer for elektronisk godkjenning.

Ved prosjektslutt 31.12.2019 vil vi ta kontakt for å avklare status for behandlingen av personopplysninger.

Se våre nettsider eller ta kontakt dersom du har spørsmål. Vi ønsker lykke til med prosjektet!

Katrine Utaaker Segadal

Anne-Mette Somby

Kontaktperson: Anne-Mette Somby tlf: 55 58 24 10 / anne-mette.somby@nsd.no

Vedlegg: Prosjektvurdering

Kopi: Nina Sterner, ninasterner@gmail.com

Prosjektvurdering - Kommentar

Prosjektnr: 61294

Utvalget informeres skriftlig og muntlig om prosjektet og samtykker til deltakelse. Informasjonsskrivet er godt utformet. Personopplysninger kan behandles i samsvar med samtykke, jf. - Artikkel 6, nr. 1, bokstav a.

Personvernombudet legger til grunn at forskere og studenter følger Universitetet i Sørøst-Norge sine interne rutiner for datasikkerhet.

Forventet prosjektslutt er 31.12.2019. Ifølge prosjektmeldingen skal innsamlede opplysninger da anonymiseres. Anonymisering innebærer å bearbeide datamaterialet slik at ingen enkeltpersoner kan gjenkjennes. Det gjøres ved å:

- slette direkte personopplysninger (som navn/koblingsnøkkel)
- slette/omskrive indirekte personopplysninger (identifiserende sammenstilling av bakgrunnsopplysninger som f.eks. bosted/arbeidssted, alder og kjønn)
- slette digitale lydopptak

Vedlegg 2: Informasjonsskriv og informasjon om samtykke – eier/daglig leder (s. 1-2)

Forespørsel om deltakelse i forskningsprosjektet –

masteroppgave: "Helsefremmende utesteder? En kvalitativ studie på skjenkesteder som helsefremmende setting

Bakgrunn og formål

Mitt navn er Nina Sterner. Jeg er student, og skal skrive en masteroppgave i helsefremmende arbeid ved Universitetet i Sørøst-Norge (USN).

Formålet med studien er å undersøke hvilken betydning skjenkesteder kan ha for mestring, trivsel, sosial støtte og sosial integrasjon. Jeg skal intervju eiere/daglige ledere på skjenkesteder, samt intervju gjester om deres erfaringer med besøk på skjenkesteder.

Dersom du som eier/daglig leder takker ja til å delta i undersøkelsen, vil jeg kontakte deg for å gjøre avtale om tid og sted for et intervju. Spørsmålene vil omhandle hvordan du som eier/daglig leder tilrettelegger for å gjøre skjenkestedet til en attraktiv arena, samt ivaretar gjestene.

Samtalen vil bli tatt opp på bånd, og deretter overføres til tekst. Det vil ikke bli spurt om, eller bli registrert noen personidentifiserbare opplysninger utover lydopptak.

Lydopptakene vil bli slettet så snart de er omgjort til tekst. Datamaterialet vil kun være tilgjengelig for undertegnede og min veileder ved USN, som begge har taushetsplikt. Utdrag fra intervjuene vil bli brukt i masteroppgaven, men alle opplysninger vil bli behandlet konfidensielt, og det skal ikke bli mulig å bli gjenkjent i masteroppgaven.

Prosjektet skal etter planen avsluttes innen 31.12.2019.

Frivillig deltakelse

Det er frivillig å delta i studien, og du kan når som helst trekke ditt samtykke uten å oppgi noen grunn. Dersom du trekker deg, vil alle data tilknyttet deg bli slettet. Bruk denne koden for sletting .....

Dersom du ønsker å delta eller har spørsmål til studien, ta kontakt med meg på **telefon 94 85 19 67, eller på e-post ninasterner@gmail.com**. Min veileder er Anne Inga Hilsen, Universitetet i SørØst – Norge.

Studien er meldt til Personvernombudet for forskning, NSD - Norsk senter for forskningsdata AS.

Vennlig hilsen

Nina Sterner

Samtykke til deltakelse i studien

Jeg samtykker til at jeg frivillig lar meg intervjuet med lydopptak. Jeg har mottatt informasjon om studien, og er villig til å delta.

Jeg er orientert om at jeg når som helst kan trekke meg fra studien, og at alle data da vil bli slettet.

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Kode.....

(Koden er det som vil identifisere deg i datamaterialet, og sikre at det er anledning til å slette dine data, dersom du kontakter meg i etterkant).

Kode for sletting av datamateriale knyttet til studie på
skjenkesteder

.....

Kontakt: Nina Sterner

Telefon 94 85 19 67

E-post: ninasterner@gmail.com

Vedlegg 3: Intervjuguide – eier/daglig leder

Dybdeintervju - eier/daglig leder	
Forskningsspørsmål	På hvilken måte kan pubeiere/daglig leder bidra til å legge til rette for å gjøre puben til en sosial møteplass som fremmer helse og velvære?
Innledende spørsmål:	Alder Antall år ansatt/eid/vært i bransjen? Stillingsbrøk? Antall ansatte?
Refleksjonsspørsmål	<ul style="list-style-type: none"> • Begrunnelse for å drive/lede skjenkestedet?<ul style="list-style-type: none"> ○ Hva slags sted ønsker du å drive/lede? ○ Hvem er målgruppen? ○ Hva ser dere etter ved rekruttering av ansatte? • Hvilken funksjon tror du skjenkestedet fyller for gjestene?<ul style="list-style-type: none"> ○ Hvorfor tror du gjestene kommer hit? ○ Relasjon til gjestene? Hvordan ivaretar dere gjestene? Strategi? Hvilken rolle ivaretar de ansatte? ○ Hvordan jobber dere for å hindre skadevirkninger? • Alternative arenaer?
Avsluttende spørsmål:	Noen spørsmål? Noe du ønsker å si noe om, som du ikke har fått sagt, eller som jeg ikke har spurt om? Informasjon om hvordan informanten kan gå frem om han vil trekke tilbake samtykke.

Vedlegg 4: Informasjonsskriv og informasjon om samtykke - til gjester

Takk for din deltakelse i min studie på skjenkesteder

Under følger en orientering om bakgrunnen for prosjektet, hvordan datamaterialet vil bli behandlet og hvordan du kan gå frem for å trekke tilbake samtykke, om det skulle være ønskelig.

Bakgrunn og formål:

Studiet er en del av en masteroppgave i helsefremmende arbeid ved Universitetet i Sørøst-Norge (USN). Formålet med studien er å undersøke hvilke betydning besøk på skjenkesteder kan ha for helse og velvære. Takk for at du delte dine erfaringer som gjest!

Som jeg orienterte om under vår samtale, så er undersøkelsen anonym. Det betyr at det ikke er registrert noen identifiserbare opplysninger til deg. Lydopptaket som ble tatt opp, vil bli slettet så snart intervjuet er oversatt til tekst. Datamaterialet vil kun være tilgjengelig for undertegnede og min veileder ved USN, som begge har taushetsplikt. Utdragene fra intervjuene vil bli brukt i masteroppgaven, men alle opplysninger vil bli behandlet konfidensielt, og det skal ikke bli mulig å bli gjenkjent i masteroppgaven.

Det er frivillig å delta i studien, og du kan når som helst trekke tilbake ditt samtykke. Du trenger ikke oppgi noen grunn. Om du trekker ditt samtykke vil alle data knyttet til ditt intervju bli slettet.

Siden det ikke er registrert noen data som kan knyttes til deg, ber jeg deg bruke denne koden..... dersom du vil ha opplysningene slettet. Koden er det som identifiserer deg i datamaterialet, og sikrer at det er anledning til å slette dine data dersom du kontakter meg i etterkant.

Merk at det ikke vil være mulig å finne tilbake til data knyttet til deg, dersom du ikke oppgir koden. Det er derfor viktig at du tar vare på denne.

Prosjektet skal etter planen avsluttes innen 31.12.2019.

Studien er meldt til Personvernombudet for forskning (NSD – Norsk senter for forskningsdata AS).

Du kan kontakte meg på telefon 94 85 19 67 eller på e-post: ninasterner@gmail.com

Vennlig hilsen
Nina Sterner

Kode for sletting av datamateriale knyttet til studie på
skjenkesteder

.....

Kontakt: Nina Sterner
Telefon 94 85 19 67
E-post: ninasterner@gmail.com

Intervjuguide

Tema: Helsefremmende utesteder? En kvalitativ studie på skjenkesteder som helsefremmende setting

Spontane dybdeintervju – gjester	
Forskningsspørsmål	På hvilken måte opplever pubgjester at pubbesøk bidrar til å fremme helse og velvære?
Innledende spørsmål:	Alder Hvor ofte besøker du dette skjenkestedet? Andre skjenkesteder? Kommer du som regel alene eller sammen med andre?
Refleksjonsspørsmål:	<ul style="list-style-type: none"> • Hva er den viktigste årsaken til at du oppsøker dette skjenkestedet? Hva er årsaken til at du er her i dag? • Hva betyr puben/et besøk på skjenkestedet for deg? Hvordan opplever du et besøk på puben? • Hvilken betydning har:<ul style="list-style-type: none"> - omgivelsene - beliggenheten - ansatte - andre gjester? • Hva gjør du når du er her?<ul style="list-style-type: none"> ○ Hva drikker du som regel? ○ Hva opplever du som spesielt med dette skjenkestedet? ○ Kan du beskrive en typisk kveld? ○ Hva skal til for at det har vært en god kveld? • Er det andre/alternative arenaer som kan tilby det samme på skjenkestedet?